

Фотофакт

На думку багатьох вітчизняних політиків, цивілізований світ уже визнав, що в Україні має місце вибіркове застосування правосуддя як інструменту для переслідування політичних опонентів влади. І якщо це не припиниться, то на переговорах із ЄС про зміцнення зв'язків із Україною можна буде поставити велику крапку.

Ганебна розправа влади над політичними опонентами напружує українське суспільство більше ніж соціально-економічні й законотворчі негаразди. Ось і зранку 17 січня близько півтори сотні людей, серед яких були підприємці та представники деяких політичних партій, пікетували Адміністрацію Президента з вимогою припинити політичні репресії в Україні.

Координатор податкового Майдану Олександр Данилюк у своєму виступі на мітингу продемонстрував учасникам заходу та

працівникам міліції фотографію 2007 року з Майдану Незалежності, на якій зображені намети учасників тодішньої акції Партії регіонів і зазначив, що нині проти учасників податкового Майдану 2010 року порушили справу за пошкодження гранітної плити, але правоохоронні органи не мають претензій до організаторів акції протесту 2007 року від Партії регіонів, які так само встановлювали намети.

Данилюк заявив, що учасники акції також вимагають від влади припинити переслідування представників організації "Тризуб", яким наголошено "шиють" терористичну діяльність.

Олесь ДМИТРЕНКО
Фото автора

ЧИ ОБ'ЄДНАЮТЬ ІДЕЇ СОБОРНОСТІ НАШИХ ДЕМОКРАТІВ?

Петро АНТОНЕНКО

Маємо те, що очевидне й сліпому. Втім, ще в давнину казали: "Сила ворога — в нашій слабкості". Сила тих, хто довів Українську державу до такого стану, — в слабкості тих, хто мав цьому протидіяти: демократичних сил, національної еліти. Це діагноз. Тож час лікуватися!

Кожному зрозуміло, що парламентських виборів не буде у березні 2011 року. Ця дата здається зараз просто несерйозною, хоч, між іншим, саме вона впливає з Конституції України 1996 року, яка "відновлена" в країні рішенням Конституційного Суду. Альтернативна дата — вересень 2012 року, тобто по завершенні повної 5-річної каденції нинішньої Верховної Ради VI скликання. Поміж ними називають осінь нинішнього і весну наступного року. Коли ж вибори — насправді не знає ніхто, бо дату визначатимуть не за словом законності, демократії, конституційності, а за політичною доцільністю для влади. Тож не будемо ворожити.

Отже, почнімо з готовності до виборів національно-демократичних сил — в аспекті готовності до об'єднання на них! Основні політичні сили Майдану, що були при владі попередні роки — БЮТ і "Наша Україна" (називаємо у послідов-

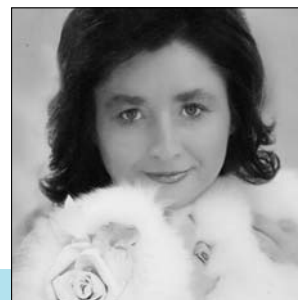
ності місць, які посіли на президентських виборах їхні лідери — Юлія Тимошенко (2 місце) і Віктор Ющенко (5 місце). На перший погляд, тут готовність до об'єднання (не те що у форматі однієї партії чи навіть блоку, а бодай непоборювання) здається нижчою нуля. Чвари тривають. Звинувачення від виборців, що саме ці чвари "здали" Майдан і Україну регіоналам, не діють. "Найбільша моя помилка в політиці — це Тимошенко" — це й сьогодні теза й позиція Ющенка. Найбільшою своєю помилкою Юлія Тимошенко називає те, що почала розвінчувати оточення Ющенка (читай — боротьбу з ним) лише восени, а не влітку 2005 року, першого року помаранчевої влади, коли прем'єр "все роздивилася й зрозуміла". Іти БЮТ і "НУ" з цим на вибори? Це ж те, про що тільки й мріють регіонали. Українці залишається лише уповати, що все-

редині цих політичних сил, за якими ідеали Майдану, прекрасні державницькі ідеї, мільйони виборців, визріє така критична маса, яка скаже своїм вождям — "Годі!"

Згадаймо "старі" національно-демократичні сили. Покажемо у плані аналізу поразок, готовності до оновлення, до об'єднання став черговий з'їзд Української народної партії. Покажемо майже повною відсутністю і першого, і другого, і третього у цьому більшому осколкові колись могутнього Народного Руху, в цій партії, яка силиться подати себе істинно державницькою в таборі демократії. Кажуть, грим не вдарить, мужик не перехреститься. Над цією партією вдарило вже скільки громів, але... Перший — убогий результат УНП на виборах 2006 року, коли вона прокотилася повз парламент.

Закінчення на стор. 5

МАРІЯ МАТІОС ЯК "ДЗЕРКАЛО ДЕМОКРАТІЇ"?

2-3

ІРИНА КАЛИНЕЦЬ: ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

4-5

НОВЕ ПРО ПАВЛА ТИЧИНУ

8-9

ЛАУРЕАТИ ПРОСВІТЯНСЬКОЇ ПРЕМІЇ

11

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ "ПОГОДА"

14-15

“Заборонити, вилучивши з продажу, розповсюдження книги М. Матіос “Вирвані сторінки з автобіографії””.

Історія, про яку в Україні сьогодні знають усі, почалася 19 листопада 2010 року, коли Генеральному прокурору України В. П. Пшонці голова Ради Організації ветеранів України, народний депутат України П. С. Цибенко надіслав листа за номером 644/10*:

“Шановний Вікторе Павловичу!

Щойно з друку у літературній агенції “Піраміда” (м. Львів) вийшла книга — “Вирвані сторінки з автобіографії”, автор якої письменниця-публіцист, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка 2005 р. — Марія Матіос.

У книзі, що подається як літературно-художнє видання про сучасність і сучасників, автор М. Матіос у главі “Суворова, 3” (стор. 214, 215) дозволила собі брутальний випадок проти пам’яті воїнів, загиблих на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. Не до лиця жінці-поетці, прозаїку, яка вважає себе високоосвіченою, інтелегентною людиною, наводити в книзі образливе для ветеранів війни і надзвичайно ганебне порівняння обеліску на могилі Невідомого солдата Меморіального комплексу у “Парку Вічної Слави” в м. Києві (див. ксерокопії, що додаються).

Ветеранська громадськість розцінює цей цинічний вчинок як хуліганське мародерство, наругу над місцем братського поховання 34-х Героїв Радянського союзу та могилою Невідомого солдата.

Поетка М. Матіос, упевнені ветерани, використала вульгарне порівняння обеліску з метою зневаги народної пам’яті про полеглих захисників Вітчизни, продемонструвала презирливе ставлення до священного місця поховання та суспільних принципів і традицій у цій сфері.

Ветеранська громадськість вважає, що таким ставленням до місць поховання і пам’яті ветеранів-героїв війни громадянка М. Матіос порушила ст. 6 Закону України “Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 рр.” та ст. 1 Закону України “Про поховання та похоронну справу”, допустивши наругу над братською могилою, вчинивши дії, що мають на меті зневажити суспільну пам’ять про воїнів, загиблих у боротьбі з фашистами на фронтах Великої Вітчизняної війни.

Ветерани нагально просять Вас, Вікторе Павловичу, доручити порушити кримінальну справу проти М. Матіос за ст. 297, п. 2 “Наруга над могилою, іншим місцем поховання” Кримінального кодексу України та заборонити, вилучивши з продажу, розповсюдження книги М. Матіос “Вирвані сторінки з автобіографії”.

Для інформування ветеранів про вжиті заходи прошу повідомити мене на адресу Ради Організації ветеранів України”.

ТАЛАНТИ ТА БЕЗЧЕСНИКИ,

Для читачів “Слова Просвіти” нагадаємо, про що йдеться у Кримінальному кодексі: “Стаття 297. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого

1. Наруга над могилою, іншим місцем поховання, над тілом (останками, прахом) померлого або над урною з прахом померлого, а також незаконне заволодіння тілом (останками, прахом) померлого, урною з прахом померлого, предметами, що знаходяться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові) померлого, — кара-

ються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

п. 2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою, групою осіб, або з корисливих чи хуліганських мотивів, або щодо братської могили чи могили Невідомого солдата, або поєднані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, — караються обмеженням волі на строк від трьох до п’яти років або по-

збавленням волі на той самий строк”.

А ось саме та цитата з “Вирваних сторінок...” Марії Матіос, стор. 214—215, на яку посилається народний депутат: “...будинок на вулиці Суворова, 3... навпроти самісінького столичного “фалоса” — пам’ятника перемоги, неподалік Києво-Печерської Лаври”. (“Літературна агенція “Піраміда”, Львів—2010”).

Лист Цибенка знайшов своїх адресатів і ті вдалися до дій, про які краще розповісти мовою наступного документа:

“Генеральному Прокуророві України В. П. ПШОНЦІ,

Копія:
Міністрові внутрішніх справ України А. В. МОГИЛЬОВУ

Шановний
Генеральний Прокуроре України!

Події, що розгорнулися навколо мене з кінця минулого року з “благословення” Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ і тривають досі, змушують мене публічно звернутися до Вас із низкою запитань, оскільки я є відомою публічною людиною в Україні та поза її межами, а сферою зацікавлення прокуратури та міліції стала моя публічна діяльність, а саме — письменницька творчість.

Нагадаю, що 17 грудня минулого року із посиленням на доручення Генеральної прокуратури України працівники Шевченківського райвідділу внутрішніх справ м. Львова (відділ боротьби з організованою злочинністю) розшували “громадянку Марію Матіос” у приміщенні львівського видавництва “Піраміда” з метою вилучення з продажу моєї книги “Вирвані сторінки з автобіографії”, яка, до речі, визнана “Книгою року-2010”. Працівники видавництва пояснили співробітникам міліції, що письменниця М. Матіос мешкає в Києві і попросили надати бодай якісь документи для пояснення причини розшуків. Після телефонних перемовин із своїм начальством міліціонери відмовилися показувати документи, які мали при собі, лише з відстані продемонстрували якість доручення та ксерокопії сторінок моєї книжки.

Історія незалежної України не знає жодного факту намагання вилучити книжки Шевченківського лауреата з продажу силами правоохоронних органів та ще в такий “оригінальний” спосіб!

Отже, мене як письменника і звичайного громадянина цікавить: яке засекречене доручення Генеральної прокуратури України виконали працівники Шевченківського райвідділу внутрішніх справ м. Львова, що з ним заборонено було ознайомити працівників видавництва, автором якого я є вже дев’ятий рік і де я видала більше 13 книжок, які здобули усі найвищі літературні та державні нагороди в Україні, перекладені за кордоном та мають незмінний попит читача?!

Мене цікавить, який стосунок до мене та до моєї творчості мають правоохоронні структури України, зокрема, Міністерство внутрішніх справ, дільничні інспектори якого із посиленням на розпорядження Генерального прокурора України опитують мешканців тих будинків у Києві, де моя родина мешкала свого часу, змушуючи їх підписувати відповідні свідчення щодо мене?

Так, 11 січня цього року, працівник міліції Печерського району у м. Києві робив обхід 9-поверхового будинку, в якому наша родина наймала квартиру ще за “царя гороха”, і розшукував “громадянку М. Матіос”, як розшукують злочинців, та демонструючи розпоряд-

ження Генерального прокурора та ксерокопії сторінок моєї книжки (цю інформацію надаю за згодою одних із багатьох “опитаних”, колишніх моїх сусідів по найманій квартирі — лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, ветерана Великої Вітчизняної війни, письменника Анатолія Андрійовича Дімарова та його дружини Євдокії Несторівни).

Такі дії працівників правоохоронних органів мають усі ознаки шантажу та безпідставного психологічного тиску. І я їх розцінюю як неприпустимі з точки зору здорового глузду та професіоналізму їхніх виконавців, а також як такі, що принижують мою людську честь, гідність і моє письменницьке ім’я, створюють дискомфорт моїй родині та близьким.

Я не потребую додаткової відомості подібними засобами. У будь-якого письменника є безвідмовний промоутер його творчості — його читач, а не така одіозна “підтримка багнетами” чи, боронь Боже, силами “Альфи”, яка, на мій подив, останнім часом входить у моду в Україні.

Таких речей не розуміють і мої літературні агенти та перекладачі в Америці, Німеччині, Франції, Ізраїлі та інших країнах, які про ці дії правоохоронців знають із преси. А вони без найменшої підтримки з боку Української держави роблять усе, щоб про Україну світ дізнавався із перекладів відомих українських книжок, а не із скандальної хроніки навколо українських письменників.

Якщо Генеральна прокуратура України чи Міністерство внутрішніх справ мають бажання чи потребу обговорити зі мною літературні чи будь-які інші теми, думаю, немає необхідності збурювати сторонніх людей, вдаючись до мого “всеукраїнського” розшуку. У час новітніх технологій та високопрофесійних українських “шерифів” у Києві у кліп ока можна знайти відому людину, без демонстрації м’язів і психологічного тиску на людей, які не мають жодного стосунку до сфери його діяльності.

Шановний Вікторе Павловичу!

В усій цій історії мене непокоїть одна-єдина думка: як довго і якими силами українські правоохоронці розшукують зниклих безвісти українських громадян, а також тих, що потрапили в біду і потребують справжньої опіки правоохоронних органів, якщо ці стражі порядку вже місяць влаштовують лови на людину, робочий кабінет якої знаходиться на Хрещатику, про що легко довідатися з будь-якої газети чи іншої публічної інформації?!

Буду вельми вдячна за відповідь по суті.

З повагою

Марія Матіос,
державний службовець 2 категорії 3 рангу,
лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка,
автор 20 книг українською мовою та 5 книг іноземними мовами,
почесний громадянин міста Чернівці,
заслужений працівник культури України,
лауреат міжнародної премії “Талант та гідність”.

11.01.11, м. Київ”.

або СЮЖЕТ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ МАРІЇ МАТІОС...

Історія, яка цілком може стати сюжетом наступної книжки відомої української письменниці Марії Матіос, набула не лише Всеукраїнського, а й світового розголосу. Сотні листів, СМС-ок, дзвінків надходили і надходять на адресу авторки “Вирваних сторінок”... Як прокоментувала її Марія Василівна, вона переконаталася, що в Україні здорове суспільство: люди озиваються до неї з Луганська і Криму, з Буковини і Галичини, з багатьох країн світу, не лише зі словами підтримки, а й відгуками про її творчість та проханнями вказати адреси магазинів, де можна придбати книгу, яка стала об’єктом уваги правоохоронних органів. Втім, не лише їх. У п’ятницю 14 січня у Верховній Раді були виголошені депутатські запити Андрія Шкіля, Ірини Герасченко та Олександра Третьякова, Арсенія Яценюка, Івана Стойка, Андрія Шевченка, Анатолія Гриценка та інших (ще четверо депутатів) до президента України, до міністра внутрішніх справ України, Генерального прокурора України — щодо політичних переслідувань української письменниці Марії Матіос з боку Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України та забезпечення її захисту.

Народний депутат В. В. Таран (письменник Віктор Терен) у своєму запитанні до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової пояснив, між іншим, перейнятість суспільства історією, що розгортається нині: “про зневаження прав людини в Україні говорять кількості заяв її громадян, поданих в Європейський Суд. І ви знаєте, Україна тут займає третє місце у світі, звичайно, після Росії і після Туреччини. Тобто в Україні йде тотальне порушення прав людини: права на мирні зібрання, права на свободу слова, просто на життя. І всі, хто опонує нинішній владі, вони репресуються — це і Тимошенко, і письменниці Матіос, і журналісти, і абсолютно всі члени молодіжної організації “Тризуб”. І, скажімо, за оцінкою Міжнародної організації “Фрідом Хаус” Україна вже не є вільною державою. Вона вже не є вільною державою — вона вже є напіввільною.

Шановна Ніно Іванівно! Можливо треба набратися мужності і сказати, що дотримання прав людини в Україні неможливе без зміни нинішньої влади, нинішньої диктатури”.

Цією ж темою переймався і В. О. Яворівський, голова Комітету ВР з питань духовності і культури, звертаючись до пана Могильова: “Шановний міністре, лісоруб Вася, відбиваючись від комарів сокирою, вирубав 2 гектари лісу. Ви зараз зрозумієте, до чого це я веду. Ви знаєте історію із видатною українською письменницею, лауреатом Національної премії, Марією Матіос, яку сьогодні переслідує наша так звана українська міліція. Генпрокурор відмовився, що вони мають до цього відношення, значить це справа вашого відомства.

Міліція не зміла ще крові зі своїх рук за вбивство Гонгадзе, фактично закрита справа про вбивство журналіста Василя Клементьєва, а ще Олена Білозерська, над якою вчинили міліціонери, власне кажучи, наругу. Що відбувається в країні? Може, будемо ставити просто міліціонера, скажімо, біля Марії Матіос і не давати, щоб вона взагалі писала? Тоді у вас менше буде роботи”.

Відповідь А.В. Могильова (згідно зі стенограмою): “Дякую за питання. Відповідаю вам по Марії Матіос, відносно якої, по мненню одного из народних депутатів, она оскорбително высказалась. Он написал по этому поводу заявление в прокуратуру. Подождите. Это не ко мне вопрос. Написали заявление в прокуратуру. Прокуратура после этого направила к нам эту бумагу опросить эту гражданку, так скажут, известную поэтессу, как вы говорите. Бумага была направлена во Львов, где ее не было, потом пришла в Киев. Адрес, который указывали они, она там не живет. Пришел милиционер. Спросил: здесь живет такая-то или нет? Написали ответ, что нет, и бумагу отправили опять в прокуратуру. Такі от переслідування. Это вы раздуваете мыльный пузырь из ничего”.

Тим часом в Інтернеті з’явилося повідомлення Відділу зв’язків з громадськістю ГУМВС України в м. Києві. Цитуємо: “Генеральна прокуратура надала доручення відповідним територіальним підрозділам МВС провести перевірку викладених у запиті фактів, а зібрані матеріали направити до Генеральної прокуратури. Одне з таких доручень отримало Печерське райуправління столичної міліції.

Виконуючи вимоги головного контрольно-надзорного органу держави, один з працівників Печерського РУВС відвідав будинок, адресу якого авторка називала у тексті книги та спілкувався з мешканцями.

ВЗГ ГУМВС в м. Києві заявляє, що столична міліція жодним чином не чинить тиску на письменницю Марію Матіос й тим паче не має на меті її затримувати. Столична міліція діє у рамках своїх повноважень, виконуючи доручення Генеральної прокуратури України.

По закінченню перевірки всі зібрані матеріали будуть надані Генеральній прокуратурі України для прийняття рішення згідно чинного законодавства по депутатському запити народного депутата України”.

Паралельно в Інтернеті курсує відповідь глави ГПУ Віктора Пшонки (подаємо мовою оригіналу): “Авторіетно заявляю, що Генпрокуратура ніколи не давала”.

Дуже влучним, на нашу думку, є коментар до цієї детективної історії, від якої заносить душком репресій, яких неоднораз зазнавала українська література, лідера політичної партії “Фронт Змін” Арсенія Яценюка: “Із магікальною наполегливістю влада

відтворює сталінські практики, мавпуючи навіть стилістику судилищ 70-річної давнини. Знаходяться “обурені трудящі” — і з їхньої подачі миттєво заводяться “справи істориків”, “справи журналістів”, а тепер — ще й “справи письменників”. Так само, як і тоді, обираються дослідники й митці, чия творчість й науковий доробок є загальноновизнаними і відомими далеко за межами країни. Тобто якщо вже цих дістали, то всім іншим краще й не потикатися з вільнодумством і несанкціонованими “згори” думками.

Невипадково правоохоронні органи виявили таку небачену гіперактивність, розшукуючи тих, хто зруйнував пам’ятник Сталіну в Запоріжжі. Нинішня влада, однією рукою підписуючи Закон про культуру, який гарантує свободу творчості, іншою хапає письменників і журналістів за горло саме за їхню творчість. Тепер слід чекати запровадження “індексу заборонених книг”, списку небажаних для ТБ митців, зборів “трудящих”, які Матіос “не читали, але засуджують”, і запровадження затвердженого адміністрацією президента літературного канону”.

Перегукується з цим коментарем і заява Українського центру Міжнародного ПЕН-Клубу: “Ми висловлюємо рішучий протест проти будь-яких спроб вилучити з обігу плоди письменницької праці. Спроба зробити це у випадку Марії Матіос викликає ганебні для влади асоціації і є ляпасом усім, хто цінує творче слово й письменницьку працю.

Ми застерігаємо нинішню українську владу: саме на неї лягає відповідальність за те, що в Україні ведеться наступ на територію свободи. Нагадаємо: перемоги влади над письменниками завжди виявляються пірровими та безславними”.

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

Уривок із книги “Вирвані сторінки з автобіографії”

“Я людина еластично-уперта (таких багато серед жіноцтва), скептична розумом, фанатична почуттям. До того ж давно завоювала собі “трагічний світогляд”, а він таки добрий для гарту”.
(Леся УКРАЇНКА).

...Подеколи, коли я беруся за написання нового твору, мені здається, що укотре переді мною бовваніє “скринька Пандори” — і я її зобов’язана відкрити. Чесно кажучи, на мій вистачило би вже й “розпечатаних” тих скринь. А все ж... Українська історична “скринька Пандори” — вона бездонна. Її неможливо вичерпати. Але ще більш бездонні скрині людського духу, випробувань, розмислів. Для мене як письменника — не конче досліджувати великі батальні битви, битви філософських течій чи політичних рухів. Мені цікаві битви людини за іншу людину, за себе, за свою віру

чи любов, за серце, за честь — за своє: землю, вітчизну, родину. І т.і. Так, доволі часто я інтерпретую історію крізь призму отієї дуже актуальної Франкової концепції “украденого щастя”. І мені цікаво досліджувати “украдене щастя” нації і “украдене щастя” окремої особи, які так взаємопов’язані, що подеколи можна говорити про “сіамську” природу таких історичних “крадіжок”. У творчості мені важлива проблема витіснення морального з людської природи, наступ на саму людську природу. Тому здебільше мої книжки — це реабілітація моральних та вітальних (життєствердних) категорій. Це, певним чином, вибудовування ментальної та моральної ієрархії нації. Адже без ієрархії моральних категорій неможливий розвиток будь-якого суспільства. Здичавіння людини відбувається тоді, коли людина і суспільство, в якому вона живе, втрачають орієнтири духу, моралі і культури. Суверенність нації може утверджуватися і через культуру. Якщо хочете, культурний націоналізм. А культурний націоналізм, на мою думку, це розумний баланс історичного, ментального та метафізичного. Це поєднання історичної та духовної пам’яті.

Коли би треба поставити епіграф до майже кожного мого персонажа, то я би вибрала такий: ЧЕСТЬ — ПОНАД УСЕ. Бо в кожного мого персонажа — (навіть найбільшого негідника) є своє алібі. Це алібі одним може видатися жорстокістю, іншим — справедливістю, третім — безглуздям. Але тому воно й цікаве — життя, що в ньому є таке різноманіття людей, позицій, поглядів. І письменникові гріх не занурюватися у ті гушавини.

Я вдивлятимусь у пільму історії доти, поки не відчую, що запаси моїх знань і допитливості вичерпані і що більше не чую відлуння з того боку, де мій читач. Переважна більшість українців не знає правди про багато періодів життя своєї країни. Але моя цікавість до історичних тем жодним чином не пов’язана з якимись родинними подіями. Як писали колись у радянських анкетах, ніхто з моїх близьких і рідних “не був, не сидів, не притягався”. Проте, на мою думку, відсутність особистого болю не може стати “шлагбаумом” для відтворення невивисаного і непрочитаного історичного болю твоєї країни.

Оце і є моя причина зацикленості на наших історичних бунках.

Мої книжки і люди в них — це тисячі українських розтків зі сходу на захід. Розтків, перемелених історією без жалю і пощади. І справа не в тому, пов’язано це з переділом кордонів, переділом власності чи з нівеляцією совісті і честі. Кожен український регіон мав свої різновиди історичних жорен. Зрозуміло, що мені ближча земля, де мені пуп різали і яку я чую кожною своєю клітиною. Тому в моїх книжках найбільше історії “западенської” — тієї, яка, як мені здається, в Ук-

раїні є менш зрозумілою для самих українських громадян, ніж історія Стародавнього Риму чи Древньої Греції.

Але я думаю так: історія завжди собі йде, як літній дощ на Буковині — без попередження і без стриму. А люди народжуються і живуть, і вони не можуть вибрати собі ні історії, ні обставин, які їм моделює час. Вони можуть або погоджуватися з ними, або бунтувати проти обставин чи інших людей, які їм роблять кривду. Тому усі мої літературні дарусі, юстини, юр’яни — це своєрідна метафора, спроектована через Буковину і Галичину на всю Україну. Підставте свої імена моїм героїням — і ви побачите, що вони майже однакові у межах тих обставин, в які їх заганяє час.

І хочу сказати щось дуже важливе: східні регіони України надзвичайно активно реагують на запропоновану мною тематику. Я це бачу з моніторингу продажів книжок. А це — аргумент, може, сильніший за будь-який інший. Тому я не втомлюся розказувати про всіх нас — різних в усіх кутках України — доти, поки Бог даватиме мені Слово.

Апатія, яксраво виражений анабіоз і моральна втома, що з початком 2010 року охопила навіть тих людей, від яких цього

году було сподіватися (культурних діячів, політиків, свідомих громадян), не можуть стати підставою чи виправданням для людей твердої віри, які знають, що поступ життя можна лише загальмувати, але неможливо спинити. Як не можна спинити стрілу підсвічника з-під снігу, цвірінкання з гнізда вилупленого горобця і людського голосу нормального громадянина, який хоче жити по-людськи, знаючи, що так живе більшість світу, а також знаючи, що громадянин має всі підстави для такого життя.

Будь-яку штучну дампу прориває повенева вода, яка завжди має силу більшу, ніж рукотворна дампа, в яку під час будівництва не були закладені всі призначені для цього компоненти. Я в це вірю. Бо це правда. Іноді правда торжествує в найбільш несподіваний момент.

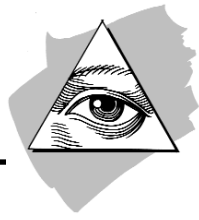
Не вірите?!

А хто вірив, що моя німа солодка Даруся зуміє заговорити?! Я й сама сумнівалася. А ось прийшов Іван Цвичок — і дампу становлення прорвало. І аж тоді стало зрозуміло, що солодка Даруся, хоч і німа — але розумна. І дії її — розумніші від дій деяких фіксовано розумних. Чи не диво, що німі люди подеколи здатні на дії відважніші, ніж ті, що багато говорять?! Ми ще станемо учасниками такого дива. І німі. І говорять.

Марія Матіос,
15 липня — 15 серпня 2010,
Київ — Єрусалим — Київ

Сюжет відстежувала
Любов ГОЛУТА

* Мову та правопис листів, стенограм, документів зберігаємо. — Ред.

Ірина КАЛИНЕЦЬ

Світло Своє, Господи,
Ти дав людині і темряву.

Книга Ісаї

ВІД ТЕМРЯВИ ДО СВІТЛА...

На тему злочинних тоталітарних систем, ідеологічною базою яких завжди було ідолопоклонство (обожнення земних можновладців), нині написано десятки праць. Однак про те, що ідолопоклонство було основою формування СРСР, у сучасній Україні говорять мало, хоча самі комуністи на ХХ з'їзді засудили культ (із лат. cultus, поклоніння) Сталіна, який, як і культ Леніна, виник не випадково. Видатний психолог і філософ К. Г. Юнг, відомий учений, філософ і економіст, лауреат Нобелівської премії Ф. А. Гаск та ін. називали комуністичну ідеологію **квазірелігією**. Як і кожна квазірелігія, марксизм-ленінізм використовував для утвердження своєї антилюдської суті “нові, народжені революцією”, а фактично, давні символи і форми поклоніння своїм “божествам”. Наприклад, образ Світового Древа (у міфології — центру всієї світобудови) ще такі ідолопоклонницькі імперії, як Ассирія, Вавилонія ін. перетворили на символ власної всемогутності й вічності (через що й зникли з лиця Землі, як передбачали біблійні пророки). У комуністичній квазірелігії цей символ — це зображуваний на всіх листівках, газетах, у публікаціях Кремль як монументальна споруда в “центрі світу”, увінчана “небесним” знаком — червоною п'ятикутною зіркою.

Піднятися на владу вершину Кремля — це піднятися по тисячах принесених у жертву мертвих і живих скалічених тіл і душ у царство всемогутніх “вождів-божеств”. П'ятикутна зірка в середньовіччі називалася “відьмин слід” і вважалася знаком магичних знань — вона начебто давала всесильності володарям, чий розпрстерті руки й ноги мали охопити весь світ. Малювання надгробних обелісків і домовин у червоний колір сягає дрімучої доби верхнього палеоліту з окультного практикою поспання тіл мертвих червоною вохрою (мозок мертвих пожирали), а муміфікація вождів — доби Стародавнього і Давнього Царства Єгипту (IV—II тис. до н. е.). Знак “серпа і молота” — це трансформація лівобічної свастики, в фалічних культурах така свастика символізувала статевий акт, а в більшовицькому трактуванні “серп і молот” означав хрещення “деревні” і “города”. Характерні для поганських вірувань фалічні культури наявні і в обеліску, оскільки в давнину обеліск символізував чоловічу репродуктивну силу, відтак, силу племінного воїна-вождя, через що первинне значення забулося. Для комуністів обеліск набув значення “слави” і надгробного знака і став об'єктом поклоніння (що є дивним, бо, наприклад, булава також носить давні сліди символу чоловічої сили, проте ніхто ніколи не подумався сакралізувати її як об'єкт поклоніння).

У псевдорелігії комунізму використовувалися і властиві для шаманських ініціацій табуовані імена, але з демонологічним підтекстом — наприклад, Троцький із українського “троць”, *чорт*, і

всі перші вожді СРСР послуговувалися подібними іменами. Щоб подолати традиційні релігійні форми, ідеологи комунізму ввели “іконостас” вождів, який мав замінити церковні ікони, “Моральний кодекс будівника комунізму” — “Десять заповідей Божих”, а клуб із “красним угорком” — церкву. Відзначення Нового року мало замінити Різдвяні свята, для чого перероблялися колядки — співали “Над Москвою зірка ясна у весь світ засіяла” і при тому напивалися до чортків або й влаштовували оргії. Практикувалися й численні гасла, які повторюваністю нагадують магичні заклинання. Найменування вождів “батьками людства”, їхні обов'язкові погруддя в кожному селі і статуй в містах (часто на надмогильних плитах), жорстокі покарання за найменшу неухагу до них завершують картину типового ідолопоклонства й омасовлення свідомості, що будило атавістичні інстинкти і викликало нечувану агресивність, підсилювану міфом про “щасливе життя” та закличками боротися (збройно) за начебто “досконалу світову комуністичну державу — рай на Землі”.

Для читача, знайомого з досягненнями психології (психоаналіз), зрозуміло, що всі ці символи і культури випливають із захованого в глибинах несвідомого архетипу тіні, який виявляється у примітивних інстинктах людини і символічно маніфестує все, що стосується її “тваринного” начала — жорстокість, ницість, насильство і т. д., тобто “сили темряви”. Прориваючись на поверхню, ці “сили” руйнують мораль і самоконтроль особистості, проте, як зауважив К. Г. Юнг, “усвідомити свою тінь і навчитися справлятися з нею — доля всіх людей”. Та я дозволила собі цей відступ тому, що саме вибух “сил темряви” спричинив появу на арені ХХ ст. найпотворніших тоталітарних систем — гітлерівської Німеччини й СРСР.

Нині, здавалося б, часи поклоніння цим “силам” і обожнюваним вождям мали б канути в минуле. Проте злочинна символіка залишилася (попри рішення Верховної Ради і скликання та Укази президентів Л. Кравчука і В. Ющенка) і далі ідеалізується, а за будь-яке намагання позбутися її або ж натякнути на її суть влада вдається до репресій. Так, працівники прокуратури вже переслідують відому письменницю, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка Марію Матіос. А завтра, мабуть, репресії торкнуться кожного, хто посміє не вклонитися комуністичним ідолам і їхнім сатанинським, як сказали б у давнині, знакам. А вже ідолопоклонство в усій його огидній формі вже відверто вигулькнуло на поверхню. Приклад — відновлення культу Сталіна, що спершу мало вигляд марних потуг зменьки фанатиків із червоними партквитками в кишенях повернути собі колишній

“престиж” (адже “комуніст” у СРСР був свого роду “надлюдиною”). Тож на тему “можна чи не можна” встановлювати пам'ятники цьому кривавому тиранові поговорили в дебатах на телебаченні, трохи пописали в деяких газетах — і затихли. Про згубний вплив ідолопоклонства на психіку людини майже ніхто не говорив, хоча проти встанов-

лення таких “пам'ятників” висловилися оптимальна більшість телеглядачів і читачів. Останнє пояснювалося з точки зору історичних реалій: встановлювати пам'ятники Сталіну — все одно, що встановлювати пам'ятники Гітлеру. Слушно, і жодна культурна держава не дозволила б собі такої ганьби. Та влада України мовчки ковтнула її (зрештою, це не перший факт мовчазного ковтання поганьблень України).

Тож цілком закономірно, що “пам'ятник” тиранові був спотворений — 28 грудня м. р. йому відпиляли пуста голову ті, хто не потерпів знущання над Україною і тому не заперечив своєї акції. Сталіністи ж, за прихильного до них мовчання чинної влади, зчинили рейвах. А відтак, почалися дивні речі — раптом через три дні, в новорічну ніч бюст вождя з приклеєною ними головою було підірвано. Прокуратура назвала це “терористичним актом”, а силові структури кинулися шукати винних серед... українських націоналістів. І ніхто з керівників прокуратури і силових структур не поцікавився, чому ці “кляті націоналісти” відразу ж не підірвали бюст? І чи можна знищення “малої архітектурної форми”, як його називають, трактувати як терористичний акт? Може, представники наших силових структур і прокуратури також ідолопоклонники? Адже кожна освічена, а отже, не обтяжена ідолопоклонницьким комплексом людина розуміє, що бюст — не жива особа, і що звинувачення в тероризмі щонайменше дивне. Але, якщо керівники названих вище структур тверді комуністи-сталіністи, то звинувачення в тероризмі не випадкове, хоча й дике. Дике, бо для ідолопоклонників

кожне зображення ідола — більше ніж людина, позаяк воно саме божество в усій його “величч” й “силі”. А це підказує, що до знищення підписаного бюста Сталіна мабуть-таки причетні самі його поклонники — принаймні до такого висновку схиляє навіть поверхове знання міфології. Звернім увагу: попередньо бюстові відрізали голову, а сталіністи приліпили її наново. Це неправильно, бо такий ідол уже позбавлений своєї величч і сили. За давніми і досі існуючими магичними практиками, він мав бути негайно знищений (спалений або розтрощений на друзки), а на його місце поставлено новий. Чи не тому вже через три дні, в новорічну ніч, попсованого ідола рознесли на шматки, і сталіністи миттєво оголосили збір коштів на встановлення нового?

Розумію, сталіністи обурено заверещать на наведені факти, проте цим і підтвердять, що Сталін для них божество. Бо лише ідолопоклонники можуть верещати і вимагати покарання за свого божка — старше покоління пам'ятає, як у часи Сталіна люто судили людей за його розірваний чи запламлений портрет або й необачне слово. Та звернемо увагу на ще один факт: із міфології відомо, що кожен ідол завжди вимагав і вимагає численних людських жертв, зокрема дитячих. І що перш ніж поставити йому нову фігуру, його слід задобрити такими жертвоприношеннями. Але ж самотужки бідолашні встановлювачі ідола не змогли б наловити людей для його жертвоприношення. І вони побігли до владних однодумців, які знайшли вихід — звинувачення в тероризмі дало змогу видати розпорядження заарештувати з середовища українців і дорослих, і їхніх дітей-підлітків, при чому обов'язково таємно, без свідків, щонайкраще вночі. Запевне, ніхто не скаже, що це правове рішення, а кожен міфознавець розпізнає тут практику ідолопоклонників — лише таємно спіймані жертви вважалися справжніми, а особливо приємними жертвами для ідолів були діти.

Вочевидь, психологам вирішувати, чи свідомо прокурор і керівник силових структур ухвалили такі рішення, чи це результат дії закоріненних у глибині їхнього несвідомого “сил темряви”? Якщо названі особи ідолопоклонники, то зауважу, що останні — вражаючі примітиви і неспроможні контролювати свою тінь, тобто атавістичні інстинкти. А такі інстинкти й могли обернути право прокурора та керівника силових структур затримувати і карати за законом у свавільно незаконно. Адже оперте на закон затримання і покарання завжди спрямоване проти конкретної особи, щонайбільше — проти кількох осіб (якщо йдеться про групове насильство чи грабінство); масові ж без-

законні арешти з боку владних осіб — це вже репресії, або ж, якщо порівняти з діями сталінського НКВС — державний тероризм (у народі названий “червоною мітлою”).

Та найнебезпечніше інше: правдоподібно, що нині зазобовані комуністичною квазірелігією вже сотні простих силовиків, подібно, як були зазобовані ідеологією комунізму виконавці волі продовжувача справи “безсмертного” Леніна, але викинутого з мавзолею Сталіна. Як висав Северин Аверинцев, сучасний російський філософ, не якісь невідь звідки прибульці, а хлопці з простих селянських і робітничих родин руйнували храми, зривали з них хрести, нищили духовенство, вбивали безневинних людей. Водночас тодішня кривава бойня часто супроводжувалася й “ритуальними” діями — чекісти розстрілювали заарештованих у потилицю, здирали з них живцем шкіру (права, на відміну від обожнюваних асирійських сатрапів, Сталін не велів оббивати Кремль людською шкірою — він людськими тілами встелював шлях від Карпат до Владивостока).

Коли верх бере мракобісся, апелювати до Конвенцій і Декларацій про права людини (хоча й прийнятих Україною) — наївно. Адже кожна квазірелігія базується на культурі насильства, що, як зазначають психологи, завжди стоїть на службі деструктивного начала в людині. Нині для утвердження таких квазірелігій не обов'язково декларувати обожнення земних владолюбців — достатньо пропагувати ідею бога, але “свого” — не вселюдського Творця-Законодавця, а саме вузько-свого, поставленого на службу імператорові (чи як він там називається тепер), який, прикриваючись разом зі своїм почтом хрещенням лоба/лобів у “істинному храмі”, користується набором обіцянок від лукавого провести виняткову соціальні реформи і збудувати “земний рай”, але за умови укріплення його власної імперії. А щоб дати волю маніпуляціям таких тиранів, — пише К. Г. Юнг, — “усі соціологічні течії, які рухаються у цьому напрямі, постійно намагаються вибити ґрунт з-під ніг релігії”.

Сьогодні наступ на релігійні цінності України набув нового тиску. І це не дивно, адже справді віруючим є той, хто **“визнає, що не лише людина, а й держава є підданіми Бога, і що в усіх спірних випадках останнє слово залишається за Богом, а не за державою”** (додам до цих слів Юнга — “й не за імператором”). Чинний Президент України мав би застанувитися над цією істиною, адже з того моменту, коли верх візьмуть ті, які вважають, що останнє слово не за Богом, а за імператором, Україна перестане бути державою, а він — у кращому випадку — стане слугою імператора. Бо кожен імператор — свого роду “верховний ідол”, який не терпить ні рівних, ні тих, які дорівнюють йому.

Упродовж кількох літ у соборі Премудрості Божої (святої

Дмитро ПАВЛИЧКО,
Дмитро ПИЛИПЧУК

ПЕРШИЙ ТОМ ЗОЛОТОГО ДВАДЦЯТИКНИЖЖЯ: РАДІСНО... І ГІРКО

Нарешті, ми тримаємо в руках перший том “Словника української мови” у 20-ти томах (видавництво “Наукова думка”)! Видання передплатне; один із нас нічого не знав про нього; інший, філолог і редактор, не тільки завсідник книжкових виставок, а й практичний лексикограф, подбав про передплату цього видання і для себе, і для свого друга, і для брата, який живе на Поділлі. Одержуючи цей фоліант на 912 сторінок у видавництві на вул. Терещенківській, 3, кожен із нас пережив хвилини надзвичайної радості: нарешті, український народ матиме справді потужний, великий лексикон своєї мови, опрацьований на високому науковому рівні, і, сподіваємося, буде виданий на такому ж видавничому рівні, як отсей перший том!

У розділі “Література” наведено реєстр безмал уся найважливіших джерел української лексикографії, 43 позиції, — від “Словаря української мови” Бориса Грінченка в чотирьох томах до “Словника-довідника з українського літературного слововживання” (2004) С. І. Головащука.

Отримавши перший том цього золотого Двадцятикнижжя, ми дізналися телефоном (від самого директора Українського мовно-інформаційного фонду (УМІФ) НАН України Володимира Широкова) про те, що число касет у новому словнику буде втричі більшим ніж в одинадцятитомнику, що вийшов у 1971—1980 роках.

У новому тлумачному “Словнику української мови” (який, до речі, за своїм обсягом має перевищити перше видання “Современного словаря русского литературного языка” в 17-ти томах, 1950—1965) вперше буде цитовано майже 200 нових авторів, яких українська радянська лексикографія навмисне чи вимушено замовчувала (Емма Андіївська, Роман Андрияшик, Богдан-Ігор Антонич, Іван Багрянний, Василь Барка, Олесь Бердник, Іван Білик, Володимир Винниченко, Микола Вінграновський, Микола Воробйов, Олександра Воропай, Іван Гнатюк, Василь Голобородько, Борис Грінченко, Михайло Грушевський, Іван Дзюба, Володимир Дрозд, Ірина Жиленко, Майк Йогансен, Ігор Калинець, Олександр Кониський, Наталена Королева, Ліна Костенко, Григорій Кочур, Андрій Крижанівський, Іван Крип’якевич, Богдан Лепкий, Роман Лубківський, Аркадій Любченко, Оксана Лятурицька, Євген Маланюк, Тарас Мельничук, Борис Нечерда, Іван Огієнко, Олег Ольжич, Тодось Осьмачка, Валер’ян Підмогильний, Олена Пчілка, Улас Самчук, Володимир Свідзінський, Григорій Сковорода(!), Михайль Семенко, Василь Стус, Василь Сухомлинський, Олена Теліга, Борис Харчук, Микола Хвильовий, Олег Черногуз, Павло Чубинський, Грицько Чупринка, Маркіян Шашкевич, Валерій Шевчук, Гео Шкурупій) або ж які утвердилися в літературі вже по завершенні першого (одинадцятитомного) видання СУМа (Юрій Андрухович, Юрій Винничук, Василь Герасим’юк, Сергій Жадан, Богдан Жолдак, Володимир Забаштанський, Оксана Забужко, Андрій Кокотюха, Марія Матіос, В’ячеслав Медвідь, Павло Мовчан, Віктор Неборак, Євген Пашковський, Юрко Покальчук,

Ігор Римарук, Василь Шкляр, Володимир Яворівський).

У 20-томнику перші 18 томів містять загальну лексику, а географічні назви (близько 70 тисяч назв) подано в останніх двох томах. У надзвичайно ґрунтовній передмові до Словника (т. 1) зазначено, що “у його авторів виробився новий погляд на тлумачний словник як на певну “Summa Lexicographiae”...” Таке тяжіння до повноти словника не може не тішити.

Як зазначено на стор. 10-й Словника, сьогодні лексикографічна база Українського мовно-інформаційного фонду, якому надано статус науково-дослідного інституту НАН України, налічує понад 550 тисяч реєстрових одиниць. Порівняймо: в одинадцятитомнику (1971—1980) було подано 137 109 слів.

Якщо взяти до уваги, що на момент завершення роботи над Словником (у штаті інституту було всього-на-всього 43 особи (і лише 25 наукових працівників!) і що мовно-інформаційний фонд виконував надзвичайно великий обсяг робіт за програмою “Словники України” (досить сказати: тільки “Орфографічного словника української мови” вийшло 9 видань!), — важко не назвати працю колективу УМІФ над новим СУМом науковим і творчим подвигом. До роботи над Двадцятикнижжям долучилися науковці Інституту української мови, Інституту мовознавства імені О. О. Потебні, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного лінгвістичного університету (загалом працювали близько сорока лексикографів).

Якщо перше видання СУМа розроблялося понад сорок років, то завдяки повній комп’ютеризації лексикографічного процесу на друге видання Словника витрачено у багато разів менше часу. І виявляється, що ще 21 лютого 2007 р. в інтерв’ю газеті “День” Володимир Широков уже повідомляв про завершення роботи над Двадцятикнижжям. Тоді ж він зазначив, що “запланований наклад — тисяча примірників”(!!!).

Особисто для тих, хто довідався про це шойно, таке повідомлення стало громом з ясного неба. Виходить, що Кабінет Міністрів України ще 11 лютого 2004 р. видав розпорядження про надання національній словниковій базі (створеній в УМІФ) статусу “наукового об’єкта, який є національним надбанням”, але разом із тим після завершення роботи над тлумачним словником державної мови не виділило для його видання на паперових носіях жодної копійки. І це при тому, що УМІФ, природно, розраховував на те, що з допомогою держави вдасться значно збільшити (хоч би до 10-ти тисяч примірників) принизливо малий наклад СУМа. Тим часом 1-й том Словника замість багатотисячного накладу видано в кількості... 1000 примірників! (До слова: наклад першого видання СУМа становив 30 тисяч примірників). Але й це ще не все! Виявляється, видавництво “Наукова думка” абсолютно не пропа-

гувало 20-томник у ЗМІ, за винятком безликого повідомлення на сайті видавництва, в якому не те що не було розкрито суть цього видання як унікального набутку нації, а й навіть не названо наукову інституцію, що розробила цей словниковий продукт, не кажучи вже про кількісні та якісні параметри Словника, його авторів, редакційну колегію, принципи створення, структуру тощо.

Наприкінці серпня “Наукова думка” ще не приймала передплату на Словник, а в жовтні на сайті видавництва було зазначено: “Замовлення приймаються до 30 вересня 2010 року”. Тобто на збір замовлень (чи на *незбір замовлень*?) вирішили дати один місяць. Видавництво не видрукувало жодного плаката про цю подію, жодного буклета про 20-томник. Як не крути, а інакше, як відвертим саботажем Словника, ці факти назвати не можна. Гірко. Особливо якщо згадати, що передплата на перше видання СУМа на початку 70-х проводилася в сотнях міст України, було видано буклет і плакат про майбутній лексикон. До речі, до складу редакційної колегії 11-томника, окрім інших вчених, входили академіки Максим Рильський і Павло Тичина, адже вихід тлумачного словника національної мови — подія історичного масштабу.

Ми були прикро вражені, довідавшись від директора “Наукової думки”, що *видавництво збрало передплату але на... 100 примірників Словника!* Це — національне приниження і ганьба! Такої ганьби ми не зазнавали навіть від комуністичного тоталітаризму! Коли видавництво прямо відмовилося прийняти від нас передплату на наступний, другий том Словника і ми прямо спитали у директора видавництва: “Вам що, влада заборонила організацію передплати?”, — він промовчав, не заперечив цього, пояснив, що коштів на видання 20-томника Академія наук не виділила, а тому немає жодної гарантії, що 2-й том Словника взагалі вийде.

Усе це дуже логічно вкладається в поведінку сьгоднішньої малоросійської влади, яка не проти будь-що вписатися в “Русский мир” патріарха Кирила. Але ж як бути із клятвою Віктора Януковича в Каневі при нашій національній святині про те, що українська мова й далі буде єдиною державною мовою в Україні?! Адже Президент і далі має пам’ятати, що він є гарантом дотримання Конституції держави і, зокрема, її статті 10-ї!

Нехай би Президент пригадав усе-таки, що він як Прем’єр-міністр підписував у 2004-му розпорядження № 73-р про надання національній словниковій базі статусу “наукового об’єкта, який є національним надбанням”. Словник у 20-ти томах — це оте саме національне надбання, що його треба персоніфікувати у майбутні книжкові фоліанти, якими пишались б у будь-якій європейській країні. В Україні тим більше підстав гордитися своїм Двадцятикнижжям, що Ук-

раїнський мовно-інформаційний фонд, створивши інтегровану лексикографічну систему “Словники України” (випускається на лазерних дисках), вже на початку третього тисячоліття увів Україну до клубу країн з комп’ютерною лексикографією. Цією гордістю мали б проінтися і Президент, і Прем’єр-міністр. І то вже сьогодні, коли вкрай треба подбати про 20-томник у Державному бюджеті на 2011-й рік, не забувши, до речі, і про кошти на завершення випуску багатотомного Етимологічного словника української мови в 7-ми томах, друку якого розтягли на... 30 років (!) і додрукувати підготовку 6-го і 7-го томів котрого, як можна зрозуміти з публікацій в Інтернеті, вже завершено.

Держава мусить дбати і дбати про державну українську мову та українську культуру, якщо вона буде українською. Інша, протилежна орієнтація призвела б країну і суспільство до потрясіння і духовної Руїни. Із цього має виходити у практичній мовно-культурній політиці наша влада, незалежно від регіонального її походження. Отже, нам залишається сподіватись на здоровий глузд та (поможі, Боже!) патріотичні почуття очільників держави.

А коли влада не дбає про національну словникову базу, то *про це маємо дбати ми самі* — письменники, академіки, професори, викладачі, вчителі, журналісти, видавці, діячі культури і мистецтва, наші вищі навчальні заклади, школи, бібліотеки, мешанги та благодійники. Якщо хтось зумисно приховує від суспільства інформацію про такі події, як поява золотого Двадцятикнижжя, — то треба ж нам самим дбати про доступність скарбів рідної мови! Вкрай дивно, що навіть наша патріотична(?) преса не інформує суспільство про долю 20-томного Словника української мови. Ми звертаємося до українських газет і журналів з проханням передруквати цю статтю, надавши їй відповідного резонансу.

Хотілося б, аби й мовознавці, причетні до цього й подібних проєктів, не чекали милості від держави та ЗМІ, а били на сполох.

Ми, звичайно, свідомі того, що в реалізації книжкового (та й онлайнного) проєктів Словника української мови у 20-ти томах децю можна (і треба!) було б доопрацювати. Аналізуючи “Список літературних джерел Словника” (Т. 1, С. 59—61), ми помітили, що, вочевидь, через недостатнє фінансування та неопрацювання сотень і тисяч публікацій *за мезами Словника опинилося досить багато українських авторів, цитати з творів яких могли б лягти в корпус Словника*¹; незадовільно представлений український художній переклад²; разом з тим Словник ще не вільний від багатьох представників графоманської (парткомівської) літератури, про яку Микола Лукаш склав було таку іронічну шпігачку:

*Лугом іду, коня веду,
Бенедетто Кроче.
Сватай мене, Козаченку, —
Так Збанацький хоче.*

Авторам Словника не варто уникати доброї традиції європейських лексикографів: у кожному томі зазначати кількість зафіксованих у томі слів, як це робили й у порядки першого видання СУМа. А оскільки склад цитованих авторів як загалом, так і в конкретних томах, вочевидь, постійно змінюватиметься, то список авторів слід було б складати новий для кожного окремого тому (тоді він буде адекватним). І ще одне: позначаючи імена тих авторів, що вперше цитуються в другому виданні СУМа, треба виділяти їх курсивом децю уважніше. Скажімо, в т. 1 подано курсивом імена М. Вороного, П. Глазового, П. Грабовського, Є. Гребінки, П. Гуриненка, Дніпрової Чайки, М. Драгоманова, М. Драй-Хмари, І. Драча, Уляни Кравченко, П. Куліша, М. Куліша, В. Мисика, Б. Олійника, Є. Плужника, В. Поліщука, Григора Тютюнника, хоч ллюстрації з їхніх творів у першому виданні СУМа подавалися. А загалом важливо, щоб частота цитування того чи того автора бодай приблизно відповідала питомій вазі імені (за цим параметром уважний читач мимоволі визначатиме і систему цінностей, що їх сповідує колектив лексикографів, і рівень їхньої наукової сумлінності).

Але найголовніше — це зробити наклад Словника якомога більшим і забезпечити його безперебійний друк. В жодному разі не можна припустити позбавлення права індивідуальних покупців на придбання Словника, як це буває з державними замовленнями: в роздріб має реалізуватися щонайменше половина накладу видання.

Ми чекаємо, що на цю публікацію відгукнуться і Президент, і Прем’єр-міністр, і Держтелерадіо, і, звичайно, Президент НАН України. Адже подібні події в лексикографії трапляються один раз на півстоліття. А з огляду на характер та обставини випуску видання — воно унікальне!

17.12.2010

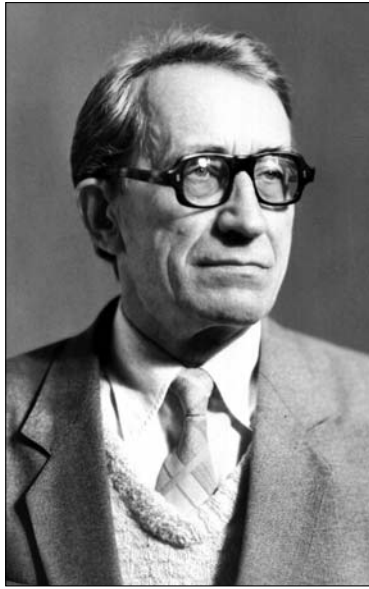
Літературна Україна. — 2010. — 23 грудня. — № 47. — С. 6.

¹ У Словнику нині бракує таких імен, як Іван та Михайло Андрусяки, Дмитро Антонович, Олена Апанович, Роман Бабовал, Дмитро Багалій, Юрій Бадзьо, Володимир Базилевський, Юрій Барабаш, Віктор Баранов, Василь Барладян, Юліан Бачинський, Сергій Білокінь, Катерина Білокур, Наталка Білоцерківська, Василь Бобинський, Богдан Бойчук, Михайло Брайчевський, В’ячеслав Брюховський, Григорій Вашенко, Любомир Винар, Іван Вишенський, Михайло Возняк, Валерій Войтович, Сергій Гальченко, Лесь Герасимчук, Любов Голота, Святослав Гординський, Михайло і Богдан Горині, Леонід Горlach, Сергій Грабовський, Леонід Гребінка, Василь Гренджа-Дон-

ський, Ярослав Грицак, Андрій та Дмитро Гродзинські, Валерій Гужва, Юрій Дараган, Ярослав Дашкевич, Любо Дереш, Володимир Державин, Ярослав Дзира, В. Домонтович, Дмитро Донцов, Віталій Дончик, Дмитро Дорошенко, Євген Дудар, Сергій Єфремов, Олександр Жолдак, Світлана Жолоб, Аркадій Жуковський, Микола Жулинський, Петро Засенко, Володимир Затулівер, Василь Захарченко, Дмитро Іванов, Юрій Іздрик, Юрій Ілленко, Валерій Ілля, Олександр Ірванець, Ярослав Ісаєвич, Світлана Йовенко, Аркадій Казка, Святослав Караванський, Петро Карманський, Ірена Карпа, Абрам Качельсон, Ігор Качуровський, Леонід Кисельов, Юрій Клен, Іван Климишин, Юрій Ковалів, Степан Колесник, Філарет Колесса, Петро Кононенко, Віктор Кордун, Роман Корогодський, Михайло Косів, Григорій і Платон Костюки, Михайлина Коцюбинська, Богдан Кравців, Дмитро Кремін, Сергій Кримський, Володимир Кубійович, Лесь Курбас, Остап Лапський, Орест Левицький, Юрій Липа, В'ячеслав Липинський, Іван Лисяк-Рудницький, Наталя Лівська-Холодна, Левко Лук'яненко, Володимир та Іван Лучуки, Іван Мазепа, Іван Малкович, Василь Марочко, Валерій Марченко, Юрій Меженко, Володимир Мельниченко, Тарас Мельничук, Іван Миколайчук, Микола Міхновський, Лада Могилянська, Володимир Моренець, Анатолій Мороз, Валентин Мороз, Михайло Москаленко, Михайло Наєнко, Дмитро Наливайко, Віктор Недоступ, Неда Нежданна, Леонід Новиченко, Іван Огієнко, Олександр Оглобин, Михайло Орест, Марко Павличенко, Ігор Павлюк, Галина Пагутяк, Володимир Панченко, Оксана Пахльовська, Петро Перебийніс, Симон Петлюра, Володимир Підпалый, Сергій Плячидна, Федір Погребенник, Анатолій Погрібний, Юрко Позаяк, Юрій Покальчук, Леонід Полтава, Олександр Пономарів, Мирослав Попович, Омелян Прицак, Тарас Прохасько, Володимир П'янов, Роман Рахманний, Петро Ребро, Феодосій Роговий, Ірен Роздобудько, Богдан Рубчак, Степан, Михайло і Ярослав Рудницькі, Софія Русова, Василь Рябий, Микола Рябчук, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Тамара Севернюк, Лев Силенко, Володимир Січинський, Вадим Скуратівський, Василь Скуратівський, Василь Слапчук, Йосиф Сліпий, Олександра Слісаренко, Микола Сом, Богдан Стельмах, Ярослав Стельмах, Олександра Стефанович, Степан Смаль-Стоцький, Михайло Стрельбицький, Надія Суворцова, Остап і Юрій Тарнавські, Олександра Тихий, Костянтин Тищенко, Олександр Ульяненко, Назар Федорак, Тарас Федюк, Павло Филіпович, патріарх Філарет, Мойсей Фішбеїн, Тарас і Петро Франки, Микола Холодний, Володимир Цибулько, Леонід Череватенко, Дмитро Чередниченко, Станіслав Чернілевський, Дмитро Чижевський, Євген Чикаленко, В'ячеслав Чорновіл, Ганна Чубач, Євген Шабліовський, Володимир Шаян, Андрей Шептицький, Юрій Шерех (Шевельов), Григорій Штонь, Микола Шудря, Володимир Шухевич, Ігор Юхновський, Дмитро Яворницький, Василь Яременко, Михайло Яцків, Ярослав Яцків, а також багатьох відомих перекладачів.

² З відсутніх у СУМ-20 перекладачів досить назвати таких, як Євген Тимченко, Петро Карманський, Леонід Гребінка, Освальд Бурггардт, Ірина Стешенко, Леонід Первомайський, Дмитро Білоус, Ірина Стешенко, Євген Попович, Дмитро Паламарчук, Дмитро Павличко, Іван Драч, Віктор Коптілов, Анатолій Перепада, Михайло Москаленко, Андрій Содомора, Йосип Кобів, Роман Лубківський, Ростислав Доєнко, Олександра Синиченко, Ольга Сенюк, Леонід Череватенко, Євген Дроб'язко, Леонід Махновець, Юрій Лісняк, Грицько Халимоненко, Світлана Жолоб, Сергій Борщевський, Віктор Шовкун, Михайло Литвиненко, Олександр Мокровольський, Валерій Гужва, Дмитро Чередниченко, Лесь Герасимчук, Микола Мірошніченко, Олександр Грищенко, Максим Стріха.

Іван ЮШУК, професор, заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти України

Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України запропонувало для загального обговорення проект Концепції мовної освіти. Відразу потрібно сказати, що поява такого державного документа заслуговує всього схвалення. Адже мова, як справедливо зазначено в проекті, “є не лише об'єктом вивчення і пізнання, а й основним засобом, знаряддям навчання, виховання і розвитку”. Через мову формується людина і зміцнюється держава. Проте сам зміст документа, попри всі його позитивні сторони, викликає певні зауваження й застереження.

Насамперед впадає у вічі те, що тут ідеться про мову взагалі, поза часом і простором, а не про її конкретні суспільно-функціональні іпостасі. За стосунком до особистості і за суспільним статусом мова буває рідна і чужа, державна і недержавна. Відповідно й підходи до вивчення тої чи іншої мови мають бути різні.

Рідною мовою дитина оволодіває стихійно, наслідуючи мовлення свого найближчого оточення. Хоч не завжди. Бо, як писав А. Погрібний, “рідна мова — то не так та мова, якою вам особисто з різних причин випало в житті спілкуватися, і навіть не завжди мова “мамина” (бо скільки ж тих мам відбилося від свого слова та і чад своїх скалічило!), а саме ваша родова мова, мова вашого роду”. Рідна мова “як форма існування і вияву національності та особистісної самосвідомості” (цитую проект Концепції) — це мова рідного народу, а ніяка інша, бо мова чужого народу породжена й сформована людьми з іншою ментальністю, з іншою історією, з іншою культурою, з іншим баченням світу.

Якщо навіть змалку дитина виховувалася в нерідномовному середовищі, вона має в собі більше завдатків до рідної мови (мови рідного народу), ніж до накинutoї їй чужої. Борис Грінченко виріс у російськомовній сім'ї, те саме можна сказати й про Панаса Мирного, Володимира Сосюру, Бориса Антоненка-Давидовича і ще про багатьох діячів української культури, які, проте, виявили себе саме через українську мову, через мову свого народу, а не через мову, що їм чули від народження.

ПРО КОНЦЕПЦІЮ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Саме через рідну мову, тобто мову свого народу, дитина засвоює логіку, вчиться мислити, набуває навичок спостерігати, аналізувати явища, пізнає світ, прилучається до великого загалу — рідної нації. Рідна мова пронизує й впорядковує підсвідомість людини, можливо, навіть на генному рівні. Отже, рідну мову дитини треба лише шліфувати, удосконалювати, збагачувати, розкривати її закони й закономірності, її красу, показувати можливості її виражальних засобів.

Чужа мова сприймається на фоні рідної і в порівнянні з нею. Вона нерідко вступає в суперечність з усталеними уявленнями, сприйняттями, асоціаціями. Це можна наочно бачити в російській мові Миколи Гоголя, у якого за позірною російською оболонкою проступає український спосіб висловлювання. Рідної мови дитина вчиться, а чужу мусить вивчати: перше — це все одно, що йти відомою місцевістю, ходженими стежками; друге — це навпаки пробиратися хащами з безліччю пастрок. Відповідно повинні застосовуватися й різні методи при викладанні цих двох цілком різних, хоч і подібних дисциплін.

Різні призначення в суспільстві мають державна мова і мови національних меншин. Як справедливо підкреслено в проекті Концепції, “володіння державною мовою сприяє консолідації громадян у розбудові й зміцненні Української (як і будь-якої іншої. — І. Ю.) держави”. Державна мова обслуговує все суспільство, створює всім громадянам країни однакові можливості для здобуття освіти в будь-якій її частині і з будь-якої спеціальності, дає змогу обіймати будь-яку посаду в державі. Хто ігнорує державну мову, той позбавляє себе багатьох громадянських прав. Так ведеться в усіх цивілізованих державах: і в Росії, і в Сполучених Штатах, й у Франції — скрізь, куди не кинь. А мови національних меншин забезпечують культурні потреби лише окремих груп населення. І це мало би бути враховане в Концепції мовної освіти: держава повинна забезпечити всім своїм громадянам однакову можливість у повному обсязі оволодіти державною мовою. Цього вимагають і міжнародні правові документи. Зокрема, в статті 14 Рамкової конвенції про захист національних меншин, де йдеться про право осіб, які належать до національних меншин, на викладання їхньої мови або навчання нею, робиться застереження, що це повинно робитися “без шкоди для вивчення офіційної мови або викладання цієї мови”. Мовна ізоляція представників національних меншин від решти населення — це посягання на їхні громадянські права.

Із цього погляду абсурдно звучить задеклароване в Концепції положення про “вільний

вибір мови навчання”. З якою метою? Це може лише дезорієнтувати якусь частину населення, нібито знання рідної чи державної мови не дає людині ніяких переваг. Людина найчіткіше мислить і найповніше виявляє свої інтелектуальні здібності саме рідною мовою, тобто мовою свого народу. Знання державної мови робить її рівноправним членом усього суспільства.

Якщо в Україні державною мовою є українська мова, мова абсолютної більшості населення, то які є підстави для того, щоб російську мову оголошувати “мовою міжнародного спілкування”, як це зроблено в проекті Концепції. Адже ні у Франції, ні в Німеччині, ні в Голландії нікому й у голову не спаде оголошувати англійську мову мовою міжнародного спілкування, хоч там нею вільно володіє чи не більшість мешканців.

У проекті Концепції мовної освіти зовсім не враховано того, що українська мова століттями нищилася. Навіть Володимир Ульянов (Ленін), творець Радянської імперії, був змушений 1919 року визнати (можливо, з кон'юнктурних міркувань), що “українська культура (мова, школа і т. д.) на протязі століть придушувалася російським царизмом і експлуаторськими класами”. Не менш заповзато вів наступ проти української мови й недавній тоталітарний режим. Як спадок із тих колоніальних часів маємо суржик (в інших постколоніальних країнах це креольські або гібридні мови), який спотворює, примітивізує міжлюдське спілкування, огрублює, паралізує мислення. Суржик — наче ракова хвороба суспільства. Як допомогти зросійщеним українцям повернути їхню рідну мову? І не тільки українцям, а й, мабуть, кримським татарам, грекам, іншим неросійським національним меншинам, зокрема через їхніх дітей. Адже в національній мові, як це справедливо зазначено в проекті Концепції, “акумульовано ментальність, знання і життєвий досвід предків, невичерпні скарби культури, народної думи і пісні, шляхетні, сповнені глибокої людяності правила співжиття, національні й загальнолюдські ідеали”. Якщо народ втрачає мову, він гине як народ, а з ним і його неповторний життєвий досвід.

У проекті Концепції непраовмірно ставляться в одній пло-

щині поняття “мова” і “мовлення”. Слово *мова*, кажучи мовознавчим терміном, є гіперонімом щодо слова *мовлення*, як, скажімо, слово *дерево* до слова *сосна*. В українській мові слово *мова*, на відміну від російського *язык*, означає водночас і “мовні засоби” (які ми тримаємо в пам'яті), і “мовлення” (акти спілкування).

Позбавлене конкретного значення словосполучення *мовні меншини*; воно, власне, позначає, крім іншого, також групи людей, які користуються діалектом, говіркою, сленгом, арго (бандитське, злочинське, картярське тощо), жаргоном. У міжнародному законодавстві такого поняття, як “мовні меншини”, немає, є лише термін “національні меншини”. І йдеться тут про права лише національних меншин і аж ніяк не мовних. Річ у тому, що словосполучення *мовні меншини* в українську мову потрапило через хибний переклад назви міжнародного документа “Європейська хартія регіональних мов або мов меншин” (без означення, яких меншин). Насправді ж цей документ у точному перекладі називається *Європейська хартія місцевих або малопоширених мов*.

І навіряд чи в державному документі доцільно категорично визначати методику викладання мови. Навіть у Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти нема категоричності: “Мета Рекомендацій — не давати розпоряджень і навіть не рекомендувати певний метод, а представити напрями, запрошуючи вас до роздумів над вашою поточною практикою, до прийняття відповідних рішень”. У лінгводидактиці вже не раз той чи інший метод оголошували як “найдосконаліший”, проте він був лише одним із можливих. Я, наприклад, маю всі підстави стверджувати, що останнім часом, коли було запроваджено так звану інноваційну методику вивчення рідної мови, грамотність абітурієнтів помітно впала, знизилася розуміння ними закономірностей певних мовних явищ.

Про мету вивчення мов у проекті Концепції сказано досить повно, хоч і не конкретно, без врахування суспільного призначення тої чи іншої мови. Проте про мету прийняття нової концепції мовної освіти не мовлено нічого сутнього, що було б пов'язане зі специфічними українськими реаліями. І тому ця Концепція навіряд чи суттєво сприятиме “формуванню високоосвіченої, інтелігентної, самодостатньої творчої особистості з інноваційним типом мислення і діяльності, здатної гідно відповісти на виклики цивілізації” (цитата з проекту Концепції).

ЗВЕРНЕННЯ

Народний Комітет Захисту України разом із лідерами опозиційних партій та громадських організацій закликають громадян Києва та всієї України прийти 22 січня цього року на Софіївський Майдан, на віче, присвячене вшануванню Злуки українських земель під гаслом: “Від Соборності України — до єдності української нації”. Початок віче о 14 годині.

Координатор НКЗУ

Дмитро ПАВЛИЧКО

● До 120-річчя П. Г. ТИЧИНИ

Станіслав ЗМІЄВСЬКИЙ,
м. Одеса

Кожен талант — загадка, а геній — загадка за сімома замками для всього світу. Ми лише наближаємося до усвідомлення, що після Тараса Шевченка — Пророка — Україна породила свого Поета — Павла Тичину. Його рання творчість сповнена незбагнених чар, а породжені музикою поета-експериментатора диво-слова здатні перевернути душу. “Це співець яблуновоцвітності, яка, переходячи з покоління у покоління, і нині здатна хвилювати юнь, очищати й наснажувати кожного, чия душа, сприйнятлива до прекрасного”, — сказав про нього Олесь Гончар.

Доля Павла Тичини трагічна. Сталінізм, розстрілявши Українське Відродження, за словами Василя Стуса, репресував Павла Тичину славою, одягнувши на нього блазеньський ковпак, змусивши писати під диктат убивць. Його вбили заживо. Це було сходженням поета на Голгофу. Проте єзуїтські тортури і неблаганний час виявилися безсилими перед тендітною музикою українського Орфея. Нині він повертається до нас.

Про життя Павла Тичини і його творчість, зокрема ранню, написано сотні томів, та навіть в останніх публікаціях зрідка можна знайти бодай згадку про його найперший цикл поезій “Панахидні співи”. Сам автор вважав його назавжди втраченим. А він на наших очах вплив із всепоглинаючої Лети в українській чорноморській столиці — Одесі легкокрилим човником. Це було справжнім літературним відкриттям.

Рукопис “Панахидних співів” знайшов невтомний шукач духовних скарбів Сергій Лушчик, розбираючи архів художника й літератора Михайла Жука. Цей викладач малювання Чернігівської семінарії, а пізніше один із засновників Української академії мистецтв, щиро потоваришував зі своїм найобдарованішим 14-річним учнем Павлом Тичиною, і цю дружбу обоє пронесли крізь усе життя. Поет-початківець, перебиваючись із хліба на воду, днював і ночував у майстерні чернігівського вчителя. Своєї оселі не мав, тож, надсилаючи вірші до редакцій, незрідка вказував на конвертах адресу Михайла Жука. Коли якийсь журнал повернув автору його “Панахидні співи” у Чернігів, Павла Тичини там уже не було, а 1916 року й Михайло Жук переїхав до Києва. Отак поет і розминувся зі своїм першим циклом поезій.

Сергій Лушчик переконливо доводить, що в ньому йдеться про події не пізніше весни-осені 1914 року. А про час написання першого поетичного циклу Павла Тичини достеменно невідомо. Про нього є лише згадка у листі без дати, який автор надіслав Андрію Ніковському: “Співи панахидні” у мене ще й досі не викінчені... Як викінчу, то поперед, ніж друкувати їх, пришлю Вам на “любу розмову”. Цей лист знайшов у архівному фонді журналу “Основа” одеський літературознавець Григорій Зленко, опублікувавши його ще 1973 року. Дослідник стверджує, оскільки у листі йдеться про вже видані числа “Основи” наприкінці 1915-го — початку 1916 року, то слід вважати, що на той час цикл поезій уже був.

Окремі згадки про існування “Панахидних співів” породили безліч легенд про

ним хотів би я бути”. “Біле і чорне” — його найбільша картина (207x310 см), над якою він працював упродовж 1912—1914 рр. На початку століття твір часто експонували, але в тоталітарну добу про картину, герої якої мають янгольську подобу, ніде не згадувалося. Та саму роботу дбайливо зберіг відомий колекціонер українистики з Одеси Тарас Максим’юк, і тепер вона стала відкриттям одного з вершинних зразків українського малярського модерну 1920-х. Інтерес до цього панно настільки великий, що воно не раз уже експонувалося у форматі “виставки однієї картини” у Києві, багатьох містах України та за кордоном.

Коли ж було знайдено “Панахидні співи” Павла Тичини, Тарас Максим’юк та й інші з подивом упізнали на картині в образі чорнокрилого янгола-Орфея автора цих поезій. Схожість підтверджується і графічним портретом Павла Тичини,

як Лушчика, так можна було сказати радше про зраду, а не про смерть коханої. Тож, як бачимо, картина не так відповідає на численні запитання, як порушує нові. А сама вона водночас пророкувала ще й трагічну долю українського Орфея.

І хоч “Панахидні співи” і картина Михайла Жука “Біле й чорне” мають безліч спільних смислових і суто зовнішніх ознак, ніхто не наважиться назвати панно ілюстрацією до циклу поезій П. Тичини. Твори двох геніїв-однодумців доповнюють і поглиблюють один одного, створюючи разом художнє полотно ще небаченого масштабу й злету філософської думки та емоційної сили. Тож разом з іншими ранніми поезіями Павла Тичини тепер маємо відкриті широкому загалу дві глибокі й чарівні притчі про вічний двобій між білим і чорним.

На моє глибоке переконання, настав час створити і своєрідну третю притчу — музичну, яка має поєднати високе поетичне слово та модерний живопис в одне гармонійне ціле. Своїми роздумами про це я поділився з кількома відомими композиторами, але, на жаль, жоден із них не зважився на створення чи то ораторії, чи вокально-симфонічної поеми. Міністерство культури, якому я надіслав своє лібрето з проханням посприяти покладенню його на музику, просто відфутболіло моего листа до Національної музичної академії ім. П. Чайковського, де й загубився його слід.

Та я сподіваюся, що ось-ось віднайдеться композитор, який почує голос сопілки янгола-Орфея, якого вразять слова поета: “Об серце дзвоню я...”, і покладе їх на музику. Живить моє переконання те, що вже давно більшість поезій збірника Павла Тичини “Сонячні кларнети” стали піснями й романсами.

Син сільського дяка Павло Тичина, який чудово знав і сам у дитинстві співав літургійні пісні, використав у своєму циклі поезій їхню лексику та ритмічну побудову. Якоюсь мірою поет навіть дотримується християнського ритуалу панахиди. Це дослідив одеський публіцист Борис Херсонський. Зокрема він пояснив повторення вірша “Я чую дзвін у бору ялин” тим, що відспівування покійника починалося й завершувалося дзвонами. Однак відлуння дзвонів можна чути і в інших віршах циклу (“Хто там у небі дзвонить”, “Плачу і ридаю, об серце дзвоню я”). Тож бажано, щоб у майбутній музичній композиції дзвони прозвучали у різних інтерпретаціях. Можливо, покладені на музику “Панахидні співи” чарівно звучатимуть і в храмах.

Хочу вірити, що наші читачі не звинуватять мене у корисливому бажанні нав’язати комусь свій арт-проект. Побіжно переповідаючи лібрето, я намагався лише передати власне бачення і прочитання “Панахидних співів” та враження від картини Михайла Жука “Біле й чорне”. Як шанувальник цих митців радий, що наші сучасники фактично відкривають їх для себе, що з їхніми маловідомими творами нарешті матиме змогу ознайомитися широкий загал. Якщо ж мої думки спонукають когось із композиторів до створення музичного твору, буду тому дуже втішений. А скористається він моїми підказками, чи проігнорує — не так і важливо. Мене цілком задовольняє реалізована у такий спосіб місія просвітника.

ПАВЛО ТИЧИНА: «ОБ СЕРЦЕ ДЗВОНЮ Я...»

Художник Михайло Жук. “Біле й чорне”

те, що вони собою являють і кому присвячені. Та ось тепер ми маємо повний, переписаний самим автором набіло, варіант цього циклу поезій. Але загадки лишилися. Одні дослідники твердять, що юний поет оспівує передчасну смерть коханої і навіть називають різні імена, інші вважають, що у ньому йдеться про загибель найсвітлішого почуття першої закоханості, а не реальної дівчини. Однак є своя чарівність і в тому, що “Панахидні співи” постають перед нами в ореолі таємничої філософської притчі про сенс людського буття, де завжди перегукуються білі та чорні акорди.

Над цією вічною темою розмірковував і Михайло Жук, який в одному сповідальному вірші сказав про себе: “Білим і чор-

який Михайло Жук написав дещо пізніше — 1919 року. А в образі білого янгола окремим дослідником помічають риси студійки Михайла Жука Полі Коновал, вважаючи її першим коханням юного поета. Про їхні взаємини художник не міг не знати. Згодом Поліна залишила Павла Тичину. Можливо, оспівана поетом смерть коханої — лише поетична метафора, призначена висловити страждання розбитого серця? І така точка зору має право на існування. Не випадково Тичина у тридцятилітньому віці, коли товариш нагадав йому про “Панахидні співи”, із чисто чоловічою погордою занотував у щоденнику, що тоді пригадалися йому “те перше кохання і ті дурні сльози”. На думку Сер-

На 59 році життя після тяжкої хвороби відійшла у засвіти заслужений працівник культури України, одна з організаторів і багатолітній голова Товариства “Заповіт” — об’єднання українців столиці Республіки Білорусь Ніна Антоненко (Комоско).

Її поховано в Мінську, поруч із могилою сина Павла. Надзвичайний і Повноважний Посол України у Республі-

У МІНСЬКУ ПОХОВАНО НІНУ АНТОНЕНКО

ці Білорусь Роман Безсмертний висловив співчуття сину покійної Миколі та брату Петру Антоненку, відомому українському журналістові, голові редакційної ради газети “Сіверщина”, заступнику головного редактора газети “Слово Просвіти”.

Ніна Яківна Антоненко родом із польського села Авдіївка Куликівського району Чер-

нігівщини, після школи вчилася у Мінську, де й працювала тривалий час педагогом. Із газетою “Сіверщина”, з Чернігівським обласним об’єднанням товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка її пов’язували тривалі дружні стосунки. Завдяки їй були налагоджені ділові взаємини і з українцями

Мінська. Висловлюємо щирі спів-

чуття Петру Яковичу Антоненку у важкому горі — смерті сестри і молимося, щоб Господь упокоїв душу її там, де праведні спочивають.

Правління Чернігівського обласного об’єднання товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка, редакція газети “Слово Просвіти”

Висловлюємо глибокі співчуття завідувачу організаційного відділу Секретаріату Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка Тетяні Іванівні Федієнко у зв’язку з важкою втратою — смертю матері Марії Василівни Федієнко, яка відійшла в кращі світи 29 грудня 2010 року на 87-му році життя.

Світла їй пам’ять і земля пухом!

Секретаріат, Центральне правління, редакція

I
Прийдіть, пісні, прийдіть, ридання,
З глибин, з душі безодні.
Земне останнє цілування
Я їй даю сьогодні.

Прийдіть, прийдіть, — я вами, рідні,
Коханки смерть відзначу.
Під співи серця панахидні
Колишнее оплачу.

Тумани кадят фіміями,
Тумани — аж до гаю —
Ридають-плачуть над полями,
А я щось не ридаю.

Моє останнє цілування
Таке болюче, ніжне.
Впадіть, пісні, дощем ридання
На серце білосніжне.

II
Я чую дзвін в бору ялин
Над озером, де трухне млин, —
Дінь-дінь, дінь-бам...
Тепер ти сам, тепер ти сам —
Видзвонює він сумно там.
Дінь-дінь, дінь-дін...

Я чую спів осокорів,
Надгробний болісний мотив:
Ридай, ридай...
В ньому й надія і одчай.
Кохана, любая — прощай
На вік-віків!

III
“Святий Безсмертний,
Святий Боже!” —
Співає присмерк у гаю.
“Біжи, біжи, ридай і падай:
Вже любку понесли твою”.

Гойдається між деревами
Китайка з крові на труні.
О, люде! Сстійте, пожалійте,
Віддайте любую міні.

Я розбуджу, я зацілюю.
Відкрию очі, устоньки.
“Біжи, біжи, ридай і падай,
Бо вже вбивають в гроб гвіздки”.

Біжу — лечу... Дерева... Вітер... —
Деруть одержину мою.
“Святий Безсмертний,
Святий Боже!”
Співає присмерк у гаю.

IV
Благословен еси, Господи,
Світе святим!
Нас научи заповіданням
Вічним Твоїм.
В жалобі ніч: скрізь — зорі-свічі,
Лунають співи таємничі. —
Благословен еси, Господи!
Поля, гаї, — я вам вклоняюсь,
До ваших дум я прислухаюсь. —
Благословен еси, Господи!
Колись я з нею тут молився,
Як Бог в коханні нам явився. —
Благословен еси, Господи!
Тепер я сам ходжу — блукаю,
Душевні муки розсіваю. —
Благословен еси, Господи!
Благословляю вас я, луки,
І небо в свічах й пісню муки. —
Благословен еси, Господи!

Благословен еси, Господи!
Світе святим!
Нас научи заповіданням
Вічним Твоїм.

V
“Со святими” — я чую — співають
Зіроньки золоті,
Зіроньки.
Мою душу цілують, голублять —
Мов бальзам вони ллють,
Мов бальзам.
“Тут печалі нема ні зітхання,

Як у вас на землі,
Як у вас”.
“Тут життя безкінечне, прекрасне:
О, прихось ти сюди,
О, прихось!
“Тут і мила твоя на престолі
У квітках неземних,
У квітках”.
“Ти полюбиш її тут, полюбиш, —
Лиш не так, як любив,
Лиш не так”.
“Зі святою тебе повинчають

Хмарки золоті поспішають на битву.
Тумани безмовно
тремтять над полями.
І з ними стаю я на ранню молитву.
— О, зглянься над нами!
За що Ти нас раниш
у серце мечами?

VIII
Хто там в небі дзвонить,
Хто сміється в лісі?

***
Я тебе поховав
В присмерк синій,
Як торік тут ходив,
як торік тут блукав
По долині.

Я тебе поховав —
А й донині
Чую співи твої, чую в шепоті трав
Голубині.

Ніжні співи твої
Аж до ранку
Каплють в серце моє,
як в блакить солов'ї
На світанку.

Любі співи твої
В серці чулим
В моїм серці горять
в перечутім сріблі
У минулім.

Я тебе поховав
В присмерк синій,
Як торік тут ходив,
як торік тут блукав
По долині.

Та не всю схоронив
Тебе, мила:
Світлу душу міні,
що кохав, що любив
Ти лишила.

Ти лишила в зірках
У блакиті
Тихий погляд очей —
наче крила у птах
Перебиті.

Ти уклала в хмарки
Свою тугу.
Та в квітці запашні,
на яких слізюньки,
Серед лугу.

Ох, тебе положив
Я до гробу, —
В свою душу сумну,
в погребальний мотив,
Як в оздобу.

***
Ой, що в лузі дві тополі граються,
Ой, що з вітром
буйним обнімаються —
Гой-да, любусеньки!
То притихнуть, гордо вигинаються,
То заллються сміхом, то турляються,
Як діточки малюсенькі.

А в моїй душі —
мов перший сніг уранці:
В'ються співи панахидні по коханці.
А в моїй душі —
мов дзвін льодку на гильці —
Срібляно ридають —
дзвонять колокільці.

Ой, що в небі синьому оспалі
Хмари божевільні, мов шугалії,
Летять не чуючи.
Ха-ха! — сміється вітер, доганяє них,
І б'є і рве на шмаття, їх, покраняних,
Вином журби частуючи.

А в моїй душі —
мов перший сніг уранці:
В'ються співи панахидні по коханці.
А в моїй душі —
мов дзвін льодку на гильці —
Срібляно ридають —
дзвонять колокільці.

Друкується за першою публікацією
циклу поезій Павла Тичини “Панахидні
співи” (“Хайтех”. — Одеса, 1993 р.). У
книжці вміщено матеріали з особистих
збірок колекціонерів С. З. Лушика та
Т. І. Максим'юка.
Орфографію надісланого рукопису
зберігаємо.

Павло ТИЧИНА

ПАНАХИДНІ СПІВИ

I
Прийдіть, пісні, прийдіть, ридання,
З глибин, з душі безодні.
Земне останнє цілування
Я їй даю сьогодні.

Прийдіть, прийдіть, — я вами, рідні,
Коханки смерть відзначу.
Під співи серця панахидної
Колишнее оплачу.

Без перстнів, без вінця,
Без перстнів”.
“Вона матір'ю буде й сестрою,
Як вогонь для землі,
Як вогонь”.
“Будеш ти її сином єдиним,
Як Бог-Син у Отця,
Як Бог-Син”.
“Со святими” — я чую — співають
Зіроньки золоті,
Зіроньки.
Мою душу цілують, голублять —
Мов бальзам вони ллють,
Мов бальзам.

VI
Плачу і ридаю,
Об серце дзвоню я,
Як тебе згадаю,
Світлий мій, пресвітлий раю, —
Алілуя!

Плачу і ридаю:
Ачей розбуджу я.
Люба, встань — благаю!
Ти мовчиш, пресвітлий раю. —
Алілуя!

VII
Світає...
Так тихо, так люблю, так ніжно у полі.
Мов свічі погасли в клубках фіміаю,
В туман загорнувшись, далекі тополі
В душі вигравають мінорную гаму.
Світає поволі...
Так тихо, так люблю, так ніжно у полі.

Світає...
Все спить ще: і поле і зорі безсилі.
Лиш птах десь озався
спросоння ліниво;
Та пень обгорілий,
мов піп на могилі,
“Безсмертний, помилуй!” —
кричить мовчазливо.
Видніє шохвилі...
Все спить ще: і поле, і зорі безсилі.
Світає...
Проміннями схід
ранить ніч, мов мечами.

Хто це дише, лист колише,
Лист, налитий сонцем? —
Тихше!

Природо, любя, — ой, гай-гай...
Дай виплакаться, дай.
Дай серцеві моему ліки:
Я милую втерав навіки.
Чи може ліки у стражданні є? —
Іду, іду на місце лобнее.
.....
Надгробнее риданіє,
Надгробнее.
Хто там грає ніжно,
Хто квіткі цілує?
Хто в природі в небозводі
Розкидає перли? —
Годі!
Природо мила, — ой, гай-гай...
Дай висловитись, дай.
Люби хоч ти мене, кохана;
Глибокая на серці рана
Благослови на місце лобнее.
Ах, скільки щастя у стражданні є!
.....
Риданіє надгробнее,
Риданіє.

IX
На твоїй сумній могилі
Рву я квіти голубі.
Квіти серця, мого серця
Уродилися в журбі.
На твоїй сумній могилі
Голубію у журбі.
Пам'ять вічная, кохана,
Пам'ять вічная тобі.

X
Я чую дзвін в бору ялин
Над озером, де трухне млин, —
Дінь-дінь, дінь-бам...
Тепер ти сам, тепер ти сам —
Видзвонює він сумно там.
Дінь-дінь, дінь-дін...

Я чую спів осокорів,
Надгробний болісний мотив:
Ридай, ридай...
В ньому й надія і одчай.
Кохана, любая — прощай
На вік-віків!

Микола Леонтович

Галина ТАРАСЮК

Уперше про композитора Миколу Леонтовича я почула у сьомому класі від свого двоюрідного брата Василя Мойсіндза. Василь тоді вчився заочно на музичному відділенні Вінницького пединституту і викладав співи в нашій рідній Орлівській школі, що в Теплицькому районі на Вінничині. Попри те, що, як всім відомо, колядувати і шедрувати тоді було офіційно заборонено, але не так то просто було заборонити людям по віддалених селах святкувати найрадісніше і найнародніше християнське свято Різдва. З початком грудня ми, діти, точніше дівчатка, під вечір збиралися "кутком" у тих перевесниць, чії мами знали найбільше колядок і шедрівок, і повторювали ці нові розучували дитячі різдвяні пісні, серед яких був і "Шедрик-ведрик". У школі ж співали піонерських чи народних. І раптом наш новий молодий вчитель співав десь у грудні сказав нам, що сьогодні зашедруємо цю "Шедрівочку" так, як вона звучить в обробці відомого композитора Миколи Леонтовича, який у ці дні передноворічні народився. І зашедрував... так гарно, як ніхто з нас і не чув. Це було потрясіння... Відтоді в Орлівці виконують "Шедрика" в обробці Леонтовича.

Друге потрясіння пережила через кілька років, коли одразу після школи пішла працювати "літрабом" у теплицьку райгазету "Зірка", дізналася, що геніального композитора Миколу Леонтовича було вбито бандитом у селі Марківці, що поряд із райцентром, коли він прийшов у гості до свого батька — сільського священика. І сталося це після Нового року і Різдва! Більш того, ще є та хата, де Леонтовича було вбито, і могилка недалеко на цвинтарі. Пригаду, що ходила в Марківку до Леонтовича пішки, взимку. Невеличка хатина "ще дореволюційна" на околиці села була на замку, а могилка за кількисот метрів на цвинтарі занесена снігом і мало чим відрізнялася від інших. Хотіла розпитати людей, але мало хто щось міг сказати, та й взагалі наприкінці 60-х про Миколу Леонтовича хоч і говорили, але якось туманно. Тільки мій всезнаючий тато сказав чітко:

— Леонтовича вбило ЧеКа. Але про це не треба писати. Пиши про його "Шедрика-ведрика".

Не пригаду, чи щось я писала про композитора в ті далекі 60-і, але його образ, його творчість не залишала мене в спокої, аж доки на початку 90-х, на хвилі національного відродження, уже живучи на Буковині, я написала вірш, присвячений пам'яті композитора. Цю поезію я люблю і чи не єдину знаю напам'ять, може, тому, що писала її, ридючи за усіма безневинно убієними геніями роду українського?

СЕЛО МАРКІВКА: ОСТАННІЙ ПРИХИСТОК ЛЕОНТОВИЧА

І знову: руки навхрест — до грудей. І знов: усі дороги крізь терновий кущ.

ТРАГІЧНО ЩЕДРА ДОЛЯ

*Але іде — душа моя іде —
По Україні йде до Леонтовича.
Я на могилі не пушу сльози —
Я вознесу тенором на хори:
Тут не вівси — тут Божі голоси,
Тут ластівка з архангелом говорить.
Тут більше України, як внизу:
По голубому — золоте підткання.
А унизу — заходить на грозу —
і зійде в ній печаль моя остання.
Та лиш моя. Ні враг, ні кат, ні татя
Не обезглавить нашу пісню чесну.
Ви чуєте? — То шедрівки летять
На Україну війнством небесним!*

Пишучи цю драматичну поему Леонтовичу, а й уявити не могла, що за кілька років переживу надзвичайну радість від зустрічі з ним, точніше із "Шедрівочкою" в його аранжуванні аж в Америці. Перебуваючи в листопаді-грудні 1993 року у складі делегації українських громадських діячів у Вашингтоні, почула з дитинства рідного "Шедрика" біля Президентської ялинки, що її традиційно встановлюють поряд з Білим домом. Спочатку був шок, подумала, що це мені в голові дзвенить знайома мелодія. Прислухалась — але ж ні! Не в голові. Перепитала — інші члени делегації теж чують. Спитала нашого гідя — російськомовну емігрантку з Ленінграда. Та й каже, що це добре відома в Америці давня різдвяна пісня і зветься вона "Колядкою дзвонів". Шокована інформацією, звісно, розпитувати про авторство в американців, які з космополітичною безневинністю вважають весь світ своїм, не стала, заспокоївши себе геніальною шедрністю нашого народу.

Друге за кордоном почула "Шедрика" знову через кілька років і теж перед католицьким Різдвом, але вже в Австрії, у Відні, де перебувала з делегацією активісток жіночого руху на запрошення Жіночого католицького руху Австрії. На моє велике задоволення, віденці знали, хто дав світові крила українській шедрівці. До речі, і до честі австрійців, у 90-і вони з великою радістю і повагою відкривали для себе наново український світ, з яким кілька століть перебували під одним державним прапором. Тоді ж у Відні дізналася, що весь християнський світ шедрує-колядує українську шедрівку в обробці Леонтовича, не відаючи почасті, звідки вона родом. Тож коли звучав мені "Шедрик" у Польщі чи Румунії, не дивувалась, але обов'язково нагадувала, звідкіля він прилетів. Тим приємніше було чути передзвін його в американському фільмі "Один вдома", який досі залишається улюбленим фільмом моїх уже дорослих дітей. Звучить українська шедрівка і ще в доброму десятку кіносеріалів, у радіо- та телерадіо, у репертуарі різних гуртів, звичайно, в наймодерніших обробках, і навіть у рекламі.

Сьогодні історія неймовірної популярності української "Шедрівки" добре всім відома. Відома, що стала вона знаменитою, дякуючи українським емігрантам, точніше хвилі політичної еміграції, породженої перемогою більшовиків в Україні. Перший закордонний тріумф багаторічна праця Леонтовича здобула у виконанні хору Олександра Кошиця на концерті в Нью-Йорку 1922 року, або й ще раніше — на концерті в Карнегі-Холі. Згодом, 1936 року, на мелодію, що припала до душі американцям, нові слова написав радіоведучий Пітер Вільховський, назвавши "Шедрівочку" "Колядкою дзвонів". Сталося справді неймовірне: втрапивши авторство, зокрема й національне, українська шедрівка стала вселюдською, запанувавши над цілим світом. Воістину, благословенний у Бога народ, який ділиться з іншими своїм творчим генієм. І безсмертний геній, який возвеличує творчістю свій народ.

Недаремно обробка "Шедрівки" стала для талановитого і різностороннього музиканта і композитора Леонтовича твором усього його життя і вінцем творчості. Писав він її у найкращі роки життя в перед-

чутті грядущого відродження і вивільнення України, яке переживала на початку ХХ століття уся українська інтелігенція. Знаменно, що, витримавши 5 редакцій, "Шедрівка" вперше зазвучала 1916-го у виконанні хору Київського університету. Легко уявити собі цю красу і силу молодечу, сповнену любов'ю святою до України... Але важко уявити саме життя українсько-інтелігентного Миколи Леонтовича впродовж коротких його сорока трьох років, які припали на найтрагічніший період в історії: криваві революції, світові й громадянські війни... Як відомо, коли гримлять гармати — музи мовчать. Та що гармати! Мовчати змушували "власнапридержачі" і "власназгребущі". Загалом, композиторові на владу не таланило. Царська переслідувала його як бунтівника і революціонера. Із полегкістю при УНР, при Директорії, разом із Кирилом Стеценком, Павлом Тичиною кинулися у вир духовної розбудови України, а тут від Денікіна-україножера треба тікати. А куди, як земля рідна затісна не лише для пророків, а й для геніїв. Метався він, бідний, від Кам'янець-Подільського до Донбасу, встигаючи посеред вакханалії смерті давати життя нове українській хорівій пісні, і в Києві працював, і в Тульчині, й у Вінниці... А смерть йшла навздогінці... Він ніби відчував це, і попри те, що мусив заробляти на хліб на суцільний, гарячково творив, дописуючи величезну річ — оперу "На русалчин Великдень". Лібрето для неї за казкою Бориса Грінченка писала одна з його учениць, донька священика із села Стражгород, що коло Теплика, Тетяна Тишкевич. От Леонтович і вирушив, узавши із собою старшу дочку, на Стражгород, погостивши там, заодно і батька вирішив провідати у Марківці. Не відаючи, що знайде тут останній земний прихисток. Сталося це в ніч із 22 на 23 січня 1921 року. А як сталося, кажуть знайдені в архівах КДБ і розсекречені в кінці кривавого століття, в якому судилося жити Миколі Леонтовичу, документи: якийсь чекіст Грищенко, виконуючи таємний наказ тогочасної влади, прийшов у Марківку слідом за опальним композитором, попросився на ночівлю до сільського священика — батька Леонтовича, а повернувшись разом із його родиною, на очах батьків, убив їхнього сина Миколу, а самих зв'язав, і зник у заметілі січневої кривавої ночі...

Страшне блюзнірство владодержців, цинізм сатининського не знала українська історія...

І прикро, що ми, нині суші, не любимо про це згадувати, особливо під чарівні звуки безсмертної всевітньої відомої "Шедрівки". А варто було б... хоча б заради того, щоб страшні помилки не повторювалися. Ніколи.

Саме це спало мені на думку в ці Різдвяні дні разом зі спогадами про відвідини музею Миколи Леонтовича в Марківці, улітку минулого року. Відкрили музей 1977 року, до 100-річчя з дня народження композитора. Точніше, збудували на швидкуруч нове приміщення, а стару батьківську хату, в якій загинув Микола Леонтович, якось непомітно зрівняли з землею, мабуть, щоб не нагадувати зайвий раз про той страшний злочин.

Заїхали ми в музей дорогою в моє рідне село Орлівку. Я й раніше проїздила повз нього, але в маршрутному автобусі, а за роботою в селі ніколи не мала часу навідатися сюди спеціально. І от така нагода: їдемо в авто. Утрюх. Син — за кермом. А ми з дочкою — милуємося розкішними подільськими краєвидами та ошатними селами. Проїхавши Марківку, зупинилися на околиці, біля музею, виходимо, аж колічка на дверях. Не біда, листоноша, що проїздила на велосипеді, в змиг ока покликкала завідувачку — вродливу молодую жінку — Світлану Булашову, яка живе у вулиці недалеко, але та якось нітється, двері відчиняючи, вибачається, що дах тече, стіни валяться, двічі обікрали, 2005-го та 2007-го, забрали всі цінні речі родинні реліквії... Залишили дублікати документів. Хто? Нашо? Невідомо. Варварів не знайшли. Сумно...

Справді, стало сумно. Запечалила убога, розкрадена експозиція — і плями на стінах, і вікна, які тримаються на чеснім слові. Гнітив дух байдужої казенщини. Безпам'ятства поголового... І не вкладалось в голову, як це могло статися, що обрадали музей Генія українського народу, шанованого у світі не за татаро-монгольської орди, а за президентства Віктора Ющенка — великого шанувальника старожитностей та рідної історії. Здавалося б, музеєві цьому розквітали та людей скликати на тиху розмову про нашу велич національну, нашу геніальність, а он вікна — рами не пристають, стеля в патьоках... Та як можна?! Тим більше, що люди з цілою Україною їдуть сюди, поклонитися Леонтовичу. Хто — дорогою зазирає, хто — спеціально. Про це свідчить і книга відгуків. А що місцева влада, яка минулої осені змінилася разом із найвищою? А нічого. Поки що в її духовних зацікавленнях нічого не змінилося. Одна вітха, що в нас в Україні влада змінюється. Щоп'ять років. А от Леонтович — вічний, як і його "Шедрик", і "Дударик", і висока духовна музика... Шкода тільки, що ми, українці, як народ і люди з власної волі у захланній своїй темноті і невдячній нерезалізованості теж ми наємося на узбіччя світової історії і на маргінесах власної долі, трагічно шедрої, як і доля "Шедрівки", увіковіченої Миколаєм Леонтовичем.

АННІ-ГАЛІ ГОРБАЧ — МНОГІЇ ЛІТА!

Численні ЗМІ у своїх публікаціях подали інформацію про те, що Анна-Галі Горбач, лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Олени Теліги, доктор філософії, укладачка і видавець антологій сучасної та класичної української поезії й прози німецькою мовою, відомий перекладач, громадська і культурна діячка, правозахисниця, яка сьогодні належить до найвідоміших і найактивніших особистостей у німецькому культурно-інтелектуальному світі, пішла з життя.

ронського університету Марка Горбача, сина і правонаступника п. Галі Горбач, уповноважений заявити про те, що вказана інформація є неправдивою і неперевіреною. Хочемо заспокоїти всіх шанувальників пані Галі Горбач, що вона далі мешкає у м. Райхельсгайм (Німеччина), її родина підтримує з нею постійний і тісний контакт, допомагаючи проходити складне лікування.

Многії і благії літа пані Анні-Галі Горбач!

За дорученням Комітету Фундаторів Міжнародної літературно-мистецької премії імені Олени Теліги
Ольга КОБЕЦЬ

В ОБОРОНІ РІДНОГО СЛОВА ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА 2010 року

14 грудня минулого року Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка серед дев’яти претендентів одногласно ухвалило присвоїти премію імені Бориса Грінченка за 2010 рік Олександрю Андрійовичу Шокалу, Володимирю Андрійовичу Василенку й Олесі Григорівні Ковальчук.

Фото Олесь Дмитренко

Олександр Андрійович ШОКАЛО був представлений для відзначення премією Бориса Грінченка редакцією всеукраїнського культурологічного тижневика “Слово Просвіти”.

О. А. Шокало — письменник (член СПУ з 1979 року), громадський діяч, засновник і головний редактор науково-популярного журналу “Український Світ” (з 1991); за концепцію журналу нагороджений медаллю РКО-АКТЕ Гільдії митців Німеччини (1994). Автор близько п’ятиста українознавчих, сходинкових, літературознавчих, культурологічних праць, есеїв, публіцистичних статей, перекладів зі східних мов.

Від 1990 р. О. А. Шокало регулярно виступає на українському радіо, телебаченні, в пресі, на публічних заходах із проблем збереження генофонду нації та забезпечення від міграційно-демографічних криз, культурного саморозвитку та утвердження української мови й національного культурного імперативу в українському націєтворенні та державотворенні. З 2008 р. веде на українському радіо (ТВО “Культура”) авторську програму “Лад”, його виступи набули значного суспільного резонансу. Систематично публікується у всеукраїнських часописах “Слово Просвіти”, “Український Світ”, міжнародному діловому журналі “Image.UA”, журналі “Дукля” (Словачина).

В упорядкуванні, перекладі, з передмовою й примітками О. А. Шокала опубліковано книжку раритетних творів П. Куліша “Моє життя”, в упорядкуванні й з передмовою — антологію “Українська державницька ідея”, в упорядкуванні — меморіальний альманах “Видатні діячі України минулих століть”.

За сценаріями та за участі О. Шокала створено науково-популярні й художньо-документальні фільми про культурно-історичні феномени Сіверії — “Густина” й “Подорож у втрачене минуле”, про творчий світ П. Куліша — “Чорна Рада” й “Невгамовний Пантелеймон”.

Олександр Андрійович — учасник міжнародних конференцій та симпозіумів із питань взаємодії національних культур

(Київ, Самарканд, Душанбе, Ташкент, Тегеран, Штутгарт, Прага, Люблін, Краків, Москва, Мюнхен, Стамбул, Астана, Анталія); співзасновник і голова Київської міської громадської організації “Українсько-таджицьке товариство ім. Агатангела Кримського” (з 2000), Всеукраїнської громадської організації “Українська Взаємодопомога” (з 2003), Міжнародної громадської організації українців “Четверта Хвиля” (з 2006), член Президії Української Всесвітньої Координаційної Ради та Головної Ради ВУТ “Просвіта”. Автор низки міжнародних культурних ініціатив: Фестиваль мистецтв українського зарубіжжя “Український спів у світі”, Естафета культур європейських народів “Серце Європи”, Українська світова інформаційна мережа (УСІМ), Галерея сучасного українського мистецтва у світі (на базі УСІМ), Міжнародний хоровий конкурс імені Павла Муравського.

Володимир Андрійович ВАСИЛЕНКО був представлений для відзначення премією Бориса Грінченка Центральним правлінням Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

В. А. Василенко — український правознавець-міжнародник, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Надзвичайний і Повноважний Посол України. Із вересня 2010 року — професор кафедри міжнародного права Національного університету “Києво-Могилянська академія”.

У праці проф. В. Василенка гармонійно поєднується викладання міжнародного права, наукові дослідження актуальних міжнародно-правових проблем і втілення результатів теоретичних розробок у практику. Його наукові роботи виокремлюються ґрунтовним і новаторським підходом. Переконливим свідченням цього стала вже його кандидатська дисертація, яку В. Василенко блискуче захистив 1965 року. В умовах тодішніх непростих політичних реалій, він ґрунтовно вивчив нову концепцію суверенітету й міжнародно-правової суб’єктності України. Оцінюючи якість його дисертаційного дослідження, видатний український теоретик права П. О. Недбайло сказав, що Вчена

рада мала б присвоїти В. Василенку ступінь доктора юридичних наук, якби в гуманітарній сфері практикували підходи, які застосовуються при оцінці дисертацій із природничих наук.

Володимир Василенко один із авторів Декларації про державний суверенітет України, брав участь у виробленні концепції нової Конституції України, схваленої Верховною Радою 19 червня 1991 року.

Важливо відзначити діяльність проф. В. Василенка у сфері міжнародного захисту прав людини. Впродовж семи років він був представником України в Комісії ООН з прав людини, главою делегації України на 45, 46, 47, 52, 53, 54 і 61 сесіях Комісії. Обирався віце-головою 47, 53 і 61 сесії Комісії. У 1990—1991 рр. був обраний головою Групи Трьох, заснованої відповідно до Конвенції ООН про боротьбу проти злочину апартеїду і покарання за нього.

В. А. Василенко провів велику роботу з дослідження правових аспектів Голодомору 1932—1933 рр. в Україні як злочину геноциду. Його науковий доробок у цій сфері став підґрунтям ухваленого 28 листопада 2006 року Закону України “Про Голодомор 1932—1933 років в Україні” та методологічною базою для поруху 22 травня 2009 р. Службою безпеки України та розслідування кримінальної справи за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932—1933 роках. 2009 року вийшла його книга “Голодомор 1932—1933 років в Україні як злочин геноциду”.

Веде активну громадську діяльність. Є основним доповідачем на засіданнях круглих столів та науково-практичних конференціях, організованих і проведених ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка на захист мовних інтересів України.

Олеся Григорівна КОВАЛЬЧУК представлена для відзначення премією Бориса Грінченка Волинською крайовою організацією ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

О. Г. Ковальчук — член ради, заступник голови Волинської обласної організації Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги, вчитель української мови і літератури ЗОШ І-ІІІ ст.

Фото Євгена Букета

с. Жидичин Ківерцівського району; за сумісництвом — керівник секції “Літературна творчість” у Волинській обласній МАН.

“Відмінник народної освіти” (1987), заслужений вчитель України (1996), лауреат обласної літературно-мистецької премії імені Агатангела Кримського (1977), член УНП.

Олеся Григорівна зарекомендувала себе ініціативним керівником і вмільним організатором, розробила ефективну систему виховних заходів морального та національно-патріотичного спрямування, до реалізації якої докладає сил і зараз. Створила музейну етнографічну кімнату “Берегиня”. Особлива її заслуга полягає в тому, що школу 2006 року визнано лауреатом Всеукраїнського конкурсу “100 кращих шкіл України” у номінації “Школа — соціокультурний центр села”. Як педагог-новатор постійно співпрацює з науково-методичним виданням Міністерства освіти і науки України “Дивослово”, де друкуються її фахові дослідження з 1968 року, і членом редколегії якого вона є. Автор посібників для вчителів. Останні з них — “Уроки активного педагогічного співробітництва” (1999, 2000 рр.), “Українська література. Розробки уроків за новою програмою” (Київ, 2003 рік). Із 1968 року постійно веде курс лекцій при Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти як позаштатний лектор-методист.

Чимало вихованців Олесі Григорівни стали відомими людьми зі стійкими патріотичними переконаннями (зокрема Лукаш Скупейко — головний редактор журналу “Слово і час”, доктор філологічних наук, науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України; Анатолій Денисюк — полковник СБУ; Василь Мурза — заслужений агроном України, Володимир Наливайко — заступник декана юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки та ін.).

Поряд із високим професіоналізмом відзначається постійною активною діяльністю у громадському та політичному житті краю упродовж усього життя — від участі в дисидентському русі 60-х років минулого століття і дотепер. На матеріалі її біографії

створено 2006 року Волинською державною телекомпанією документальний фільм “На поклик ідеалу”, що посів III місце у Всеукраїнському конкурсі.

Промовисто пропагує творчість Олени Теліги. Гогує учасників обласних літературно-музичних конкурсів на краще виконання її творів (“Щоб далі йти дорогою одною”). Багато зробила для відзначення 100-річчя від дня народження Олени Теліги в Україні і на Волині 2006 року: підготувала сценарій “Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив” та сприяла постановці драматичного дійства в Луцькому домі “Просвіта”; авторка доповіді “Духовний аристократизм ліричної героїні Олени Теліги”, яку виголосила на науковій конференції в Києві; брала участь у відповідних тематичних передачах на Волинському телебаченні й радіо. За її сценарієм із великим успіхом відбувся захід присвячений 100-річчю від дня народження С. Бандери “Життя — як подвиг, ім’я — як прапор” у Луцькому домі “Просвіта” у червні 2009 р.

Високо оцінює громадськість краю її внесок у відзначення інших знаменних дат і подій у культурному житті України. Значний резонанс, що викликають роздуми патріотичного та морально-етичного характеру, мають її публікації, що подаються в обласній газеті “Волинь-нова” у масштабній рубриці “Суботня розмова” (“Чи не пора оголосити війну хамові”, “Щоденний екзамен на патріотизм”, “Коли людина стає особистістю”, “Куди нас ведуть аморальність і бездуховність” тощо).

Вагомим зусиллям докладає до утвердження престижності і культури української мови: виступає з лекціями відповідної тематики в аудиторіях, на радіо, телебаченні, веде рубрику “В обороні рідного слова” у Ківерцівській районній газеті “Вільний шляхом” та курси для бібліотечних працівників району з питань культури української мови.

Володіє поетичним хистом. Її вірші друкують в українській пресі, кілька покладено на музику. Автор поетичної збірки “Барвінок у снігу” (2008 р.).

Підготував
Євген БУКЕТ

— Андрію, слухаючи твою музику, огортає хвиля романтики, легкості, гармонії... Проте часом думаєш, а чи не ховаються хлопці-дівчата з гурту “Місто Казкових Мрій” від реалій прийдешніх? Чи не забагато мрій, утопії?

— Чимало наших пісень мають слова: мрія, казка чи світ. Вони пронизують усю мою творчість. Звідси і доречність самої назви. Перед нашим першим виступом я сидів вдома, намагаючись вигадати назву, і вчоргове програв пісню “Дивне місто”. І просто спіткнувся на цих словах із приспіву: “І ми з тобою підемо двоє в Місто Казкових Мрій...”. І я побачив це місто — місце для всіх митців, які б могли там творити, отримувати задоволення від цього, жити цим, утекти від сучасного світу, забути всі проблеми і просто насолоджуватися самим процесом творіння. Думаю, що кожен митець хотів би опинитися в такому місті, почуватися вільним і щасливим. І не бачу жодної підстави ховатися від реальності, адже казка завжди присутня в житті, тільки ми її просто не бачимо, оскільки всі ЗМІ звертають нашу увагу на трагедії, проблеми, політичні, економічні й соціальні негаразди... І все це охоплює нашу свідомість, так чи інакше ми підсвідомо переїмаємося цим. Чому ми не обираємо інше життя? Я всім кажу, що життя може бути настільки казковим, наскільки ви можете його таким собі уявити. Чому б не почати бачити навколо лише приємні моменти, по-іншому дивитися на світ, на людей, друзів... Хіба це не казка, яка є серед нас, і яку ми не помічаємо?! Я, наприклад, із 2000 року не дивлюся телевізор, не знаю, які там ведучі, хто що вдягнув сьогодні, а хто придбав яку машину, або новий серіал, на який стільки людей витрачають життя. Тому намагаюся жити власним життям, створювати його власноруч завдяки спілкуванню, новим знайомствам, враженням, емоціям, подорожам, люблю зустрічати світанки... З усього цього й народжуються нові пісні, черпається натхнення. Мрій ніколи не буває забагато, завдяки цьому ми будемо власне життя, за яке самі й

АНДРІЙ БОЧКО: «МРІЙ НІКОЛИ НЕ БУВАЄ ЗАБАГАТО...»

Фольк-колектив “Місто Казкових Мрій” створений у вересні 2005 року в Києві. Відтоді відбулося чимало змін і в складі, і в репертуарі. Тому ми вирішили поцікавитися у засновника колективу Андрія БОЧКА про історію становлення гурту, творчі плани, нові пісні для мрійників...

відповідальні. Якщо немає мрії, як можна сподіватися, що вона здійсниться?

— Нині безліч колективів, які звертаються до фольклору. На твою думку, у чому унікальність вашого музичного стилю?

— По-перше, у нас усі пісні авторські, це не автентика чи етно, музика за стилем нагадує стару середньовічну бардівську чи менестрельську, але все-таки із сучасним звучанням. Цей стиль можна було б назвати нео-фольк або фольк-рок, залежно від характеру пісень. Але я просто називаю романтичним фольком. Так зрозуміліше, бо характер майже всіх пісень романтичний, пов'язаний із коханням, пісні являють собою казки, історії, легенди... Іноді у репертуарі пісні з мого власного життя...

— Під впливом яких зарубіжних, українських виконавців формувалися ідеї, мотиви ваших пісень? Що справило найбільше враження і знайшло відгослок у творчості?

— “Blackmore’s Night”, “Die Irrlichter”, “Vartina”, “Caprice”, “Lacrimosa”, ранній “Nightwish”, “Omnia”, Моцарт, Бетховен, Джеймс Блант, “ТАРУТА”, Сергій Василюк... Це те, що свого часу справило на мене враження. Але найбільша заслуга належить Річі Блекмору і “Blackmore’s Night”. Коли ще далекого 1997 року вперше побачив їхній альбом тоді ще на касетах, то був здивований, як так, у нього жінка співає, для мене це було шоком, бо я виріс на “Deep Purple” і “Rainbow”. А тут щось нове й незрозуміле. Але все

одно купив касету, прийшов додому... і два місяці цю касету не виймав із магнітофона. Ще тоді зрозумів, що це моя музика.

— Гурт пережив деякі трансформації, переїзд із Києва до Львова. А чи були кризові ситуації, коли здавалося, що ось-ось... і кінець?

— Ніколи так не здавалося. Якби я думав про це, кінець уже давно настав би. Гурт створювався складно, кілька років, і в мене було багато можливостей це все кинути, але я б не міг цього собі потім пробачити. І зараз від людей чую слова вдячності за нашу музику, за те, що ми граємо саме таку музику, неформатну, непопулярну, яку не почуєш на жодному радіо чи телебаченні, під яку не пострибеш на фестивалях, але під яку можна закрити очі й кудись відлетіти, чуттєву й романтичну. Цього насправді бракує людям у час швидких відносин за відсутності почуттів. А зміни потрібні, вони завжди несуть розвиток, при цьому змінюємось і ми самі, і музика, і її наповнення.

— Будь-який колектив — це своєрідна мозаїка, кожний учасник якої — невід’ємний елемент. Яким був шлях до нинішнього складу гурту?

— Перший склад колективу налічував трьох учасників. Тоді гурт був київським. У нас були гітара (я), флейта (Антон Солов’єнко) і скрипка (Анастасія Шевченко). Потім до нас приєднався перкусіоніст (Андрій Філоненко). Але я завжди знав, що цього мені замало, музиці не вистачало наповненості та об’єму. Та події розвивалися так стрімко, що не вистачало часу на пошук нових музикантів...

“Молоде Радіо” оголосило нас одним із найкращих гуртів 2008 року, ми взяли участь у передачі “Фольк-Music”. Після цього наш флейтист, який натоді зробив досить багато для колективу, пішов розвиватися окремо як творча особистість у власному гурті, згодом до нього приєднався і наш перкусіоніст на барабанах (зараз цей колектив називається “Камін”, і мені приємно,

що вони й надалі грають, розвиваються). А нам тоді треба було швидко знайти нову флейту, бо на носі були перші фестивалі, від яких я не мав наміру відмовлятися. І така людина знайшлася. Це Марія Кіях, вона грає у Київській Камераті, дуже талановита дівчина, яка і на клавішах, і на флейті, і на блок-флейті втілювала усі мої ідеї. Разом із нею ми підготували музичну програму під Легенду для фестивалю “Ту Стань! — 2009” на 40 хвилин окремо створеною для цього музики, під яку ставилися танці й акробатичні номери. А нам доводилося вживу це все грати. Дуже цікавий експеримент був, хоч і нелегкий. Це поки що єдине в моєму житті, що я робив на замовлення.

А після цього настав час змін, мій переїзд до Львова, пошук нових музикантів і перший виступ гурту для півроку мого перебування у Львові. Ми вийшли з деякими новими піснями, з більшою кількістю учасників, долучили хор. Зараз у нашому складі: гітара (я), віолончель (Роксолана Пахолків), флейта (Дмитро Гнатів), скрипка (Світлана Коваль), перкусія й інші шумові ефекти (Роман Міський). Це основний склад поки що. Інколи ми залучали бандуру (Галина Семенів та Анастасія Коваль) і клавіші (Андрій Федоршин), який допоміг із партіями для хору. З новим складом записали пісню “Дівчина-Мрія”, де нам допомагали Марта Галаджун на клавішах і студентський хор Львівської Політехніки “Гаудеамус”. А зараз ми вже плануємо повноцінно долучити клавіші у колектив, бо з’являються нові пісні, які просто вимагають цього інструмента. І вже є людина, яка думає над партіями для нових пісень... Сподіваюся, навесні ми вже зможемо відіграти концерт у такому складі, бо програма у нас і справді велика... Отак-от усе пливе, змінюється, хтось приходить, віддаючи частинку себе, і зникає, а хтось залишається надовше. Я ніколи не тримаю людей. Якщо хтось відчуває, що варто обрати інший шлях, треба спокійно це сприймати і рухатися вперед.

Спілкувалася
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Наталка ПРИСТУП

Чи потрібна на Січі краса? Чому гетьман Сагайдачний проміняв жінку на тютюн та люльку? Хто і коли заснував козацькі селища? На ці й інші питання шукали відповіді учасники Дитячого національного літературного конкурсу “Я козацького роду”, і таки знайшли.

Конкурс другий рік поспіль організовує Дитячий табір “Козацька фортеця”. Згідно з правилами першого року конкурсу, учасникам пропонували написати легенди про козаків свого краю, дослідити родоводи чи назви місцевостей. Із надісланих робіт відібрали кілька десятків найкращих та

КОЗАЦЬКІ ЛЕГЕНДИ ОЧИМА ДІТЕЙ

упорядкували їх у “Книгу козацьких легенд”. Діти надіслали не лише легенди, а й малюнки, тож ними проілюстрували книжку.

За словами голови оргкомітету конкурсу Володимира Шерстюка, ідея конкурсу виникла, коли діти біля вечірньої таборової ватри взяли розповідати легенди про козаків. “Зазвичай, більшість змагається, “хто краще переповість Яворницького”, але завжди є й такі, що діляться самотніми легендами, які почули від дідів та батьків”, — зазначив пан Шерстюк.

Книга козацьких легенд — збірка фольклорна і не претендує на історичну достовірність і на рецензії високочолних науковців. Козацькі легенди, за словами організаторів, видали для того, щоб талановитих дітей почули, і вони повірили у свої сили.

Одним із членів журі був відомий казкар Сашко Лірник, але в останній момент він передумав оцінювати дитячі роботи: “Я відмовився оцінювати твори, бо вважаю, що всі діти — генії. Побачивши купу листів, був надзвичайно вражений. Іноді думаю, чи справді в наш час комусь потрібні мої химерні історії про козаків та героїв? А тут бачу — їх збирає вся Україна! Якщо діти

змалечку цікавляться своїм козацьким родом, то у нашої країни прекрасне майбутнє”.

Серед співавторів книги 12-річний школяр Андрій Олефір. “Я дослідив свій родовід, знайшов у козацьких реєстрах усіх козаків із прізвищем Олефір, та навіть гетьмана Олефіра Голуба! З’ясував, що на Полтавщині є не одне село Олефірівка”, — поділився своїми здобутками хлопець.

Ілля Стрига, автор легенди “Заповіт нащадкам”, що відкриває книгу, мешкає в маленькому хуторі Руська Поляна на Черкащині. До школи ходить в сусіднє село. “Дід розповідав, що мій предок-тезка Ілько Стрига воював у війську Хмельницького. Прізвисько “Стрига” отримав у дитинстві, як син покритки, але на Січі прославився як відчайдушний вояка та вправний перукар. Мав велику родину, й пам’ятаючи власне сирітське дитинство, наказував нікому з роду не розлучатися. Прадідівський заповіт ще ніхто не порушував”.

Опанасюк Юлія з Житомирщини написала легенду про заснування свого села. “Старі люди переповідають легенду, що в дубовому урочищі поблизу мого села в часи виз-

вольної війни сталася знаменна подія: “гетьман Хмельницький з військом поклявся, що вирве ворогів України, як вітер вириває з коренем могутні дуби. А село наше козаки назвали Корнин”.

Другий сезон конкурсу “Я козацького роду!” має назву “Авторська поезія героїчної тематики”. За словами організаторів, козаки уміли

“Козацька Фортеця” відкриває II сезон 5-річного Дитячого Національного Конкурсу “Я козацького роду!”

Тема конкурсу: “Поезія героїчної тематики”, “Розповіді та легенди про козаків свого краю”.

Умови конкурсу: Конкурс триває з 9 листопада 2010 р. по 9 березня 2011 р.

1. Матеріал має містити вірш чи цікаву розповідь (легенду, переказ) про козаків міста чи села, де живе дитина чи жили батьки дитини, або розповідь з історії родини.

2. Твір має бути написаний особисто учасником конкурсу й раніше ніде не друкуватися.

3. Вік учасників: 7—16 років.

не лише воювати, а й були творчими особистостями, — писали вірші, складали пісні, грали на музичних інструментах. Якщо в греків символом творчого духу був ніжний Орфей, то в українців — воїн-характерник Козак Мамай. Безліч представників козацької старшини були поетами: гетьмани Іван Мазепа, Пилип Орлик, писар Антін Головатий та інші. Дітям пропонують створити власні вірші про козаків. Кращі роботи видадуть новою книгою.

4. Матеріал має бути написаний українською мовою.

5. Обсяг матеріалу необмежений.

6. За бажанням можна додати фото або малюнок.

7. Кінцевий термін подачі робіт до 9 березня 2011 р.

8. Роботи можна надсилати у паперовому вигляді на поштово адресу: а/с 79, Київ 211, 04211 Україна, або електронним листом на e-mail: info@hopak.kiev.ua

Нагородження переможців Переможці конкурсу будуть запрошені до Києва на офіційне нагородження.

1—10 місця — путівка до Дитячого табору “Козацька Фортеця”;

11—20 місця — цінні козацькі подарунки.

ТРИВИМІРНИЙ ПРОСТІР

Дітей обов'язково треба водити в музеї з раннього віку, вважають досвідчені педагоги. Саме там відбувається перша зустріч малюків із оригіналами. А в Національному художньому музеї України протягом двох зимових місяців кожен відвідувач зможе не лише познайомитися зі справжнім мистецтвом, а й заглибитися у творчу лабораторію скульптора.

цію про скульптурні техніки, а у вітринах — роздивитися матеріали та інструменти скульптора. У “Куточку знавця” можна переглянути комп'ютерну презентацію світових скульптурних шедеврів різних епох, а також отримати на згадку “Словничок: Скульптура”, — розповідає пані Анна.

Подібні освітні проекти — це унікальна річ для українського музейного простору. У виставковій експозиції все настільки продумано, що після екскурсії кожен, навіть найменший відвідувач, розумітиме процес народження скульптури від початку (ескізу або начерків скульптора) і до готового витвору. І відрізнятиме бюст від статуї, бронзу від дерева, мрамур від граніту. А також запам'ятає, що улюбленими об'єктами скульпторів є люди та тварини.

На стінах залів розміщено чимало цікавинок про скульптуру. Наприклад, не всі знають, що Тарас Шевченко — людина, якій присвячено найбільше монументів у світі!

До речі, в Національному художньому музеї багато постійних лекційних програм. І для малюків, що приходять туди з батьками, і для дорослих.

— Спілкування на мистецькі теми допомагає не лише краще зрозуміти мистецтво, а

й себе, — переконана Анна Переходько. — Історію можна переписувати, і її переписують у нас постійно, а мистецтво переписати неможливо, а саме воно у візуальних образах зафіксувало нашу культуру, код, потрібний для національної ідентифікації. Ми бачимо нашу місію в тому, щоб виховати

дитину естетично, щоб вона бачила альтернативу. Водночас ми активно працюємо над тим, щоб наш музей став для відвідувачів не лише місцем навчання, а й дозволяв, — пояснює вона.

Педагоги вважають, що мистецтво впливає не тільки на формування смаку й естетичні уподобання дитини, а й на його інтелект, емоційні реакції і моральні настанови. Звичайно, не варто забувати, що для маленької дитини похід до музею не повинен бути занадто тривалим і виснажливим. Для того, щоб екскурсія запам'яталася, важливо не переборщити з враженнями!

Там у рамках програми “Живе мистецтво” триває виставка “Скульптура. Гра об'ємів”. Це вже третій етап “багатосерійного” проекту, який відкриває для дітей, підлітків, студентів та їхніх батьків світ образотворчого мистецтва.

Два попередні роки відвідувачі мали нагоду дізнатися більше про графіку та живопис. Скульптура, завдяки своєму об'єму та тривимірності, привернула ще більшу увагу відвідувачів. Особливо емоційно реагують на неї діти. Родзинкою експозиції стала кінетична скульптура Анатолія Твердого з підсвічуванням і рухливими елементами.

Проект викликає додаткове зацікавлення й тому, що в постійній музейній експозиції демонструється не так багато скульптурних творів. Тому отакі тематичні виставки — чи не єдина можливість зазирнути до музейних сховищ.

Двомісячна програма “Живе мистецтво” складається не лише з виставкового проекту, а й із майстер-класів, зустрічей

зі скульпторами, лекцій. Також у рамках проекту проходитиме акція “Знайди скульптуру на вулицях свого міста”. Кожен відвідувач виставки зможе принести до 19 лютого 2011 року власну фотографію київської вуличної скульптури. Найкращі знімки обговорюватимуть та експонуватимуть на виставці.

Одна з кураторок проекту Анна Переходько розповідає, що формуючи експозицію, вони ставили перед собою завдання не просто наблизити відвідувачів до скульптури, розказати, що це таке, а й представити цей вид мистецтва в усьому різноманітті: від круглої скульптури до рельєфу, від медальєрного мистецтва (ордени, медалі, монети) до монументальних пам'ятників. Звісно, з останніми було найважче. Але й це музейникам вдалося!

“Було складно, адже ми хотіли показати різні функції скульптури, різні види, різні матеріали. Особливу увагу приділили процесу її створення — на стінах відвідувачі можуть прочитати докладну інформа-

“Жила” — журнал, який не вписується в жодні загальноприйняті уявлення та стандарти видань для батьків. Від глянсу його відрізняє не лише зміст, а й стиль оформлення: попри якісну поліграфію, сторінки в “Жилі” не крейдовані, а шорсткі, що багатьом, звиклим до гладеньких і блискучих “мамських” журналів, видається дивним. А ще тут багато яскравих дитячих малюнків, дуже симпатичний дизайн і майже немає реклами. Видавці обіцяють популяризувати лише те, у чому самі переконані. Виявом такої впевненості можна вважати рекламу фольклорного ансамблю “Божичі”: “Не залипай у телевизор! Не розчиняйся у попсі! Почуй голос предків!”. І кому така реклама може не сподобатися?!

Звісно, як і в славнозвісних глянсових виданнях, тут також йдеться про виховання, що, правда, після прочитання більшості матеріалів хочеться виховувати не дитину, а себе, адже всі автори — батьки, яких діти змінили, чомусь навчили, надихнули.

Тому й недивно, що кредо журналу: “Сімейно, глибоко, творчо”. “Ми мріємо виховати справжню вільну і творчу інте-

ЖИЛА СОБІ КАЗКА

Побачив світ перший номер сімейного журналу “Жила”

лігенцію”, — пише у вступному слові арт-директор “Жили” Оксана Приходько.

Щодо назви, то її обрано не лише тому, що жила — це судина, якою тече кров, а отже, саме життя, а ще й тому, що більшість казок починається: “Жила собі...”.

До речі, для маленьких читачів у журналі передбачено літературний додаток. Кожен номер починатиметься казкою — старовинною або авторською. Перший відкрила “Казка про Лису” Олени Максименко.

У журналі поєднано традиційний і оригінальний світогляд. З одного боку, тут дуже багато уваги приділяється звичаям нашого народу (інтерв'ю народознавця Павла Дудара про роль фольклору на формування особистості, статті про виховання дітей на території України у Середньовіччі тощо). Із іншого — багато матеріалів, автори яких є людьми, що не вписуються у звичну систему. Як, скажімо, Діана Карпенко, що ділиться досвідом подорожі з чоловіком і

дворічною донькою, з якими вона зараз мандрує автостопом, вітлюючи у життя свій проект — “Казки народів світу”. За рік ця смілива родина планує об'їхати 16 країн, а результатом мандрівки має стати цикл розважально-пізнавальних фільмів для дітей.

Спільну творчість батьків і дітей найкраще демонструє стаття Наталі Блок, у якій вона вдалася до порівняльної характеристики методів виховання на прикладі власних дітей.

Старший син Матвій проілюстрував матеріал прекрасними малюнками.

У рубриці “Мудрощі”, яка присвячена психології, філософії та історії, висвітлено теорію американського психолога, засновника гуманістичної психології, вихідця з Києва Абрама Маслоу про головні базові потреби дитини, якими є безпека і любов-визнання.

Рубрика “Доброустрій” оповідає про ритми у житті дитини, зв'язок із природою і важливість спільної сімейної трапези.

У рубриці “Образи творчості” йдеться про виховання дитини через колісанку та про дитячу фотографію.

Крім цього, у журналі є рубрики “Колограй”, “Крайобраз”, “Підсилок”.

Для когось матеріали “Жили” будуть майже революційними, для когось близькими, і він із радістю усвідомить, що є багато людей, які поділяють стратегію свідомого батьківства. Головне, що цей журнал змушує замислитися. Зупинитися й озирнутися, відмовитися від інерції. Згадати, що стосунки з власною дитиною — це дещо більше ніж увага до оцінок і раціону.

ДІТИ ТА ВЕРЛІБРИ: ПОЄДНАННЯ НЕПОЄДНУВАНОВОГО?

Один із найскладніших українських поетів-герметиків Михайло Григорів написав книжку “Зелена квітка тиші”. І хоча вона побачила світ у серії “Сучасна дитяча поезія” (видавництво “Грані-Т”) і письменник присвятив цей цикл дитинству своєї доньки Марії, думаю, не лише в мене виникло питання: чи можуть діти зрозуміти верлібри? Чи сподобаються вони їм?

Адже дитяча поезія традиційно римована, а верлібр потребує підготовки, праці, пошуку, певного хотіння досягнути щось, на перший погляд, неосяжне. Попри багаторічну історію цього жанру, не кожна доросла людина готова сприйняти вільний вірш, визнати існування верлібрів як таких. “Немає рими — немає вірша” — скільки разів доводилося чути подібне від освічених, нібито мислячих людей.

Втім, іспит малеча витримала. Не можу сказати, що в книжці Михайла Григоріва вони з першого разу все зрозуміли. Пояснювати ж вірші немає сенсу, адже реакція на поезію — надто особисте, щоб вкладати власні рефлексії у дитячі голови. Тому незвичні вірші змісили моїх дітей міркувати, аналізувати, рухатися власним шляхом.

Ви б бачили, як уважно вони слухали, як жваво реагували на кожен вірш, як сміялися, відчуваючи майже акварельні промінчики сміху:

*якби у той вівторок падав дощ
то й сьогодні був би вівторок
а так —
ні дощу
ні вівторка
****

*чорнобоко — ожина
червоняво — малина
не розбігаються —
кожна сама собі дощик*

І як зовсім по-дорослому замислювалися, почувши:

*розливає тишу
зелена квітка тиші —
заховатися у ній
чи як?..*

Як старанно намагалися поєднати почуті вірші з поясненнями з “Довідничка маленького поета”, що розміщений наприкінці книжки. І просили мене ще раз прочитати визначення “верлібру” та “строфи”.

У їхній поведінці немає нічого дивного, діти завжди відкриті до нового, але це знайомство з верлібром ще більше переконало мене в тому, як важливо якомога раніше почати поглиблювати їхній світогляд. І не зупиняючись лише на власних уподобаннях, знайомити навіть із тими зразками світової культури, які суспільство вважає дикуватими. Адже від цього залежить наскільки різнобічними особистостями вони сформуються.

І не треба вирішувати, що складно для дитячого розуму. Діти сприймають інформацію зовсім не так як ми, їх ще не захопили у полон стереотипи та обмеження дорослого світу. Тому не варто боятися ставити малюкам Сильвестрова та Шнітке, показувати картини абстракціоністів, читати “важку” літературу. Мабуть, лише тоді дитина не буде переїматися у спадок від дорослих їхні комплекси, а почне мислити самостійно.

Сторінку підготувала
Леся КОВЕРЗНІВА

На початку року завжди хочеться дізнатися, що на нас очікує, і ми тероризуємо політтехнологів, розпитуємо ворожок, дослухаємося до літературних і громадських пророків. А ще цікавимося прогнозами погоди — які кліматичні сюрпризи готує рік, примхливою чи м'якою буде весна, літо, осінь?

Одна з тем, яка найбільше цікавить населення — прогноз погоди на завтра. Не байдужа ця тема й нашим читачам. Отже, започатковуємо в “Слові Просвіти” нову рубрику “Погода”.

КЛІМАТ НЕУХИЛЬНО ЗМІНЮЄТЬСЯ

Довідка. Олександр Косовець.

Народився 1951 року в селі Вишеньки під Києвом. Після школи вступив на географічний факультет КНУ ім. Тараса Шевченка, закінчив його з відзнакою 1973 року. Почав працювати на кафедрі гідрології суші старшим інженером, молодшим науковим співробітником, асистентом. Улітку 1973 року перейшов до Управління гідрометеослужби Української РСР, чотири роки очолював гідрометеорологічну станцію в Барішівці.

Із 1981 року працював заступником начальника відділу контролю забруднення природного середовища, з 1985 року — начальником цього відділу. Починаючи з 5 червня 1986 р. неодноразово бував у Чорнобиль, з 17 листопада до 1 грудня 1986 року тимчасово був керівником метеорологічної станції Чорнобиль, на якій у той час працювали вахтовим методом.

24 жовтня 1988 року перейшов на роботу до Центральної геофізичної обсерваторії і ось уже 22 роки очолює її.

Олександр Косовець — автор своєрідного гімну української гідрометеослужби — “Пісня гідрометеоролога”, де головним є рядок “Об’єктивність — це наш девіз”.

— Олександр Олександровичу, ознайомте читачів “Слова Просвіти” з діяльністю Центральної геофізичної обсерваторії.

— В Україні щоденно гідрометеорологічна мережа отримує понад 50 тисяч параметрів навколишнього природного середовища, зокрема атмосфери й гідросфери. Збір цих даних, їх опрацювання, накопичення і зберігання, забезпечення доступу до них є важливим напрямом діяльності національної гідрометеослужби.

Центральна геофізична обсерваторія — найбільш функціонально розгалужена методична організація системи державної гідрометеослужби. Обсерваторія безпосередньо керує гідрологічною станцією Київ та ще 10 гідрометеостанціями, розташо-

ваними на території Києва та області. Технічний і фаховий потенціал Центральної геофізичної обсерваторії дозволив за останні роки значно розширити узагальнення даних про стан навколишнього природного середовища, зокрема в галузі кліматології.

До складу обсерваторії зараз входять шість методично-виробничих відділів, чотири забезпечувальні, бухгалтерія, галузевий державний архів гідрометеослужби.

Нашій обсерваторії пішов 156 рік. 2011 року ініціювали відзначення 175-річчя державної гідрометеослужби, бо перша метеорологічна обсерваторія з’явилася в Луганську 1836-го.

Попри прогрес, у жодній із 189 гідрометеослужб світу без людей не обійшлися, бо не все можна автоматизувати.

— Який колектив у Центральній геофізичній обсерваторії?

— Є люди, які у системі державної Гідрометеослужби пропрацювали понад 50 років. Скажімо, заступник начальника відділу метеорології Галина Гіль. 80 років недавно виповнилося інженеру з цивільної оборони Анатолію Хлусу, метрологу Василь Козлов 5 лютого відзначить 80-ліття. Молодь також працює. Сьогодні середній вік працівників обсерваторії становить 46 років. А на підпорядкованих метеостанціях він вищий — 48.

— Чи варто вірити народним прикметам?

— Я не вірю в народні прикмети. Колиш, можливо, вони і спрацьовували, однак в умовах кліматичних змін не діють. Хоча є науково правильні прикмети, які мають фізичну природу — їм варто довіряти. Народні синоптики проживають у різних місцевостях, де різні природні умови, а прикмета одна.

— Чи варто вірити народним прикметам?

— Я не вірю в народні прикмети. Колиш, можливо, вони і спрацьовували, однак в умовах кліматичних змін не діють. Хоча є науково правильні прикмети, які мають фізичну природу — їм варто довіряти. Народні синоптики проживають у різних місцевостях, де різні природні умови, а прикмета одна.

— Чи варто вірити народним прикметам?

— Я не вірю в народні прикмети. Колиш, можливо, вони і спрацьовували, однак в умовах кліматичних змін не діють. Хоча є науково правильні прикмети, які мають фізичну природу — їм варто довіряти. Народні синоптики проживають у різних місцевостях, де різні природні умови, а прикмета одна.

— Чи варто вірити народним прикметам?

— Я не вірю в народні прикмети. Колиш, можливо, вони і спрацьовували, однак в умовах кліматичних змін не діють. Хоча є науково правильні прикмети, які мають фізичну природу — їм варто довіряти. Народні синоптики проживають у різних місцевостях, де різні природні умови, а прикмета одна.

ПОГАНІ ПОВОДИ

— Щороку 2 лютого в США відзначають День бабака, коли за поведінкою тварини визначають погоду. Є в Україні така традиція?

— В Україні зараз є два бабаки-“метеорологи”: Тимко (живе на біостанції Харківського національного університету ім. В. Каразіна в с. Гайдари) і Мишко (з 2009 р. живе у Львівському дитячому еколого-натуралістичному центрі). Їхні прогнози — повна нісенітниця. Витягнувши із нори перелякану тварину, розбурхають її, а потім по тому, куди бабак носа повернув, визначають весняну погоду. Як цьому можна вірити?

— Розкажіть, як змінювалася погода протягом останнього десятиліття?

— Погода стала непередбачуванішою, частішали різкі зміни погоди, нестабільні літа й зими.

Цьому посприяла бездумна діяльність людини — вирубування лісів, осушування боліт, забруднення атмосфери парниковими газами тощо. Господарське освоєння території, безумовно, призвело до кліматичних змін.

— Про це говорять у ЗМІ.

— Чого тільки ЗМІ не говорять! Говорили, що Гольфстрім мало не замерз. Американські науковці, які найбільше вивчають морську течію у північній частині Атлантичного океану, мовчать, а якийсь польський учений розповідає, що вона замерзла.

Також говорили, що 2010-го буде суворозима. Однак американці визначили, що він був найтеплішим роком на Землі. А в Україні 2010-й увійшов у десятку найтепліших років за всю історію метеорологічних спостережень із 1881 року.

В останні півтора десятиліття сформована п’ятірка найтепліших років: 1975, 1989, 2007, 2008, 2009 рр. Ця п’ятірка виникла на зламі XX—XXI століття, що яскраво свідчить про тенденцію до глобального потепління в Україні.

— Літо подовжується?

— Метеорологічне літо — коли середньодобова температура навесні переходить на температуру +15, а восени — навпаки. Безумовно, літо подовжилось, а осінній період скоротився.

Треба людей налаштувати на те, щоб вони вчилися адаптуватися до спекотної погоди, і відповідно планували відпустку. Дані свідчать про те, що в нас триватиме період екстремальних температурних величин, відбуватимуться різкі зміни погодних умов, які для метеозалежних людей дуже неприємні. Є випадки, коли температура буквально протягом доби змінюється на 20 градусів! На жаль, щороку це частішає.

РЕКОРДИ 2010-го

2010-й став рекордним за кількістю температурних показників на планеті за всю історію спостережень. Про це повідомила лондонська газета Times.

✓ 16 країн 2010-го зафіксували рекорди: 15 із них пов’язані з максимальною температурою, і лише один — із мінімальною. Найвищі температурні показники зафіксовано у багатьох країнах: від Фінляндії до Кіпру і від Колумбії до Соломонових островів.

✓ У країнах Перської затоки (у Катарі, Саудівській Аравії, Іраку та Кувейті) температура повітря досягла історичного максимуму й перевищила 50°C. У Пакистані стовпчик термометра піднявся до 53,5°C, що стало

новим азійським рекордом. Ця температура лише на 0,4°C поступається абсолютному світовому рекорду 53,9°C, який встановлено в американській Долині Смерті у XX столітті.

✓ Україна — не виняток: у серпні 2010-го в Луганську встановлено новий рекорд абсолютного максимуму температури повітря для нашої країни — 42°C. Попередній рекорд, зафіксований у липні 2007 року у Вознесенську Миколаївської області, становив 41,3°C.

✓ 2010-го середня температура складала 9,4°C, що перевищує кліматичну норму на 1,7°C. За кількістю рекордів добової температури повітря минулий рік виявився на першому місці: лише за липень-серпень було встановлено 49 нових рекордів, а в цілому за рік їх 73 (2007 року — 57).

В ПРИРОДІ НЕ БУВАЄ

— А погода взимку також непередбачувана?

— Найбільше снігу в Києві було 1—2 березня 1970 року — 82 см. 13 лютого 1969 року в Києві приріст висоти снігового покриву за добу склав 28 сантиметрів. Тоді я був студентом, ніякої паніки не було, все працювало. Якби нині навалило снігу 28 сантиметрів, то все б на тиждень позакривалося, ніхто нікуди б не виходив із дому, хіба що метеорологи й медики.

Ми вже почали звикати до теплих зим, і коли зима нормальна, то для нас це дивно. Наприкінці грудня 2009 року за добу випало 31 сантиметр снігу, то це був майже “капець”. Але сніг почав швидко танути, “капець” тривав недовго.

Люди пам’ятають погоду торік і позаторік, а про те, що було років 20 тому, забувають і думають, що погодні примхи відбуваються вперше. А дехто не знає, якою була погода в минулому.

— Розкажіть про кліматичні рекорди.

— Майже всі вони припадають на останні двадцять років із 131 року спостережень. Цікаві рекорди: найбільша тривалість гроз за місяць 25 годин у червні 1999 року, і у серпні 2004 року. Протягом місяця грози гриміли в Києві більше доби.

— Я чула про Ваш винахід — метеоретроскоп. Це конкурент гороскопу?

— У гороскопи не вірю і як альтернативу вигадав метеоретроскоп: вплив погоди у день народження на подальшу долю людини. Упевнений, що погода більше впливає на людину, бо вона поряд, а зірки далеко.

Попри те, що він дещо жартівливий, метеоретроскоп — серйозний документ, у якому подаємо довідку про стан погоди у день народження людини. І намагаємося інтерпретувати її з подальшим життєвим шляхом.

Залежно від того, за яких погодних умов народилася людина, потім вона або любить тепло, або холод.

Замість того, щоб на день народження нести пляшку гарного коньяку, я несу метеоретроскоп. (Олександр Косовець показує метеоретроскоп — така собі грамота з печаткою архіву та жартівливим текстом внизу. — Авт.)

— А текстівку хто придумує?

— Я. До цього діла нікого не підпускаю, навіть дочку-метеоролога. Для складання цікавого тексту треба трохи знати про людину. Як циганка: спочатку випи-тує, а потім передбачає.

Перший метеоретроскоп підготували у березні 2009 року. Зараз його можуть придбати всі охочі. (Вартість метеоретроскопа — 200 грн. — Авт.)

— Пане Олександр, знову про наболіле — докілька. Як боротися із забрудненим повітрям у містах?

— Кардинально вирішити проблему повітря можна шляхом будівництва мостів. Також має бути розумне регулювання дорожнього руху: щоб купа автівок не чаділа 10—20 хвилин, очікуючи, доки проїде можновладець.

— Існує проблема забруднення річок...

— На початку 2010 року “зелені” репетували, що Київ знесе водою, однак ЦГО і Гідрометеоцентр не давали приводу до паніки, і мали рацію. У нас на Півдні проблема підтоплення. На Херсонщині не знають, що робити з тією водою, яка затоплює підвали, бо занедбані меліоративні системи. Хоча якість води поліпшується, бо зменшується антропогенне навантаження.

Я науковий консультант екологічної мапи України для шкіл. Вона зараз на рецензії в Міністерстві освіти й науки. Це досить інформативна мапа мільйонного масштабу, яка має вийти в першому півріччі. Її наклад — тисяча примірників — як на мене, недостатній. Однак початок зроблено, а це — головне. Адже стан довкілля змінюється, тому такі мапи треба оновлювати хоча б раз на 3—5 років.

ТЕМПЕРАТУРНІ АНОМАЛІЇ ПРОДОВЖУВАТИМУТЬСЯ

— Ольго Євгенівно, як Ви прокоментуєте різкі перепади між сезонами року?

— Раніше клімат України був більш континентальним, що виражалося саме в різких кордонах між погодними умовами одного сезону й іншого. Зараз межа між сезонами року розмивається.

Ми з великими труднощами можемо сказати, коли закінчується осінь і настає зима, коли закінчується зима і настає весна. Практично весь холодний період року в Україні відбуваються зміни холодних і теплих затоків повітря — відлиги і заморозки.

Зараз майже немає таких зим, як раніше — коли в другій декаді листопада наступала зима, стояв мороз і сніг лежав до лютого або початку березня.

Погода стає дуже непередбачуваною. Наприклад, 2006 року були сильні морози в січні, а 2007-го у січні, лютому і грудні було на вісім-десять градусів вище за норму.

— А температурні перепади, які зараз спостерігаємо, — тимчасове явище?

— Різкі температурні перепади частішатимуть, зростатиме їх повторюваність і тривалість. Людям треба звикати, що сьогодні холодно, завтра — відлига і так усю зиму.

Якщо раніше такі температурні перепади спостерігали протягом двох-трьох днів, то цього літа майже 50 днів невластива нам моторошна спека була на території України. Такі погодні аномалії продовжуватимуться.

— Зараз говорять про глобальне потепління. Що воно принесе Україні?

— Глобальне потепління для України не принесе нічого поганого, навпаки у середньому для території нашої держави воно позитивне. Хоча в нас усе викликає паніку.

Поступово підвищується температура, тому в сільському господарстві можна пристосовуватися до вирощування більш теплолюбних культур.

У нас стабілізується ситуація з опадами: ті райони, які були сильно перезволожені, останнім часом отримують менше опадів, а ті, які одержували мало, — отримують більше вологи.

Глобальне потепління в Україні і світі — тема №1 для ЗМІ. Про температурні “ігри” природи читачам “Слова Просвіти” розповідає начальник відділу кліматології Центральної геофізичної обсерваторії Ольга ПАХАЛЮК.

— А загалом для світу глобальне потепління — катастрофа?

— Загроза глобального потепління досить відчутна й реальна. Якщо брати північні райони Африки — там і так уже пустеля, а згодом буде ще більше опустелювання. Південно-Західна і Південно-Східна Азія — ті самі процеси. Підвищення температури призведе до танення льодовиків, а для суші льодовики — основне джерело питної води. Зараз у країнах Середньої Азії, в Непалі, Камбоджі люди користуються водою з льодовиків, річки живляться льодовиками. У цих країнах ці питання порушують на офіційному рівні, адже ризикують через 20—30 років залишитися без питної води.

Танення льодовиків Антарктиди і Північного полюса призводять до підвищення рівня Світового океану. Це викличе затоплення багатьох острівних держав і держав, які розташовані на березі — Данія, Швеція, регіони Польщі й Англії. Такі зміни призведуть до того, що люди почнуть шукати місця, де їм комфортніше жити. Почнеться масова міграція, що викличе соціальні проблеми.

— А коли це станеться?

— Кліматологи запевняють, що коли середня річна температура повітря перевищить середню температуру періоду початку індустріальної революції 1750 року на 2 градуси, в атмосфері почнеться ланцюг процесів, зупинити які буде неможливо.

Ці процеси вже не будуть антропогенними. Хоча їх і запустила людина, але зупинити їх вона вже не зможе.

— Підвищення на два градуси призведе до катастрофи?

— Основним поглиначем вуглекислого газу є Світовий океан. Але з фізики відомо, що при підвищенні температури води до певного рівня, вуглекислий газ, що перебуває у цій воді, не тільки перестане накопичуватися, поглинатися з атмосфери, а почне з неї виділятися.

Тобто, маючи величезну кількість вуглекислого та інших парникових газів, ми отримаємо ще значну кількість, яку почне виділяти океан.

Розігрівання атмосфери викликає розігрівання ґрунтів. Зараз цей процес дуже інтенсивний, вічна мерзлота канадської і російської тундри починає інтенсивно танути. А вічна мерзлота — це величезна кількість метану, а метан — найагресивніший парниковий газ.

Глобальне потепління — глобальна загроза для людства. Воно зачіпає будь-який бік людського життя.

ПРИРОДНІ СТИХІЇ 2011

льодяний дощ

Не так давно у Москві випав льодяний дощ. Кірка від замерзлої води поламала й вивернула з корінням понад чотири тисячі дерев. Крига обірвала дроти лінії електропередач, через що без світла залишилися кілька районів міста й Підмосков’я.

Льодяний дощ утворюється за умов, коли високо в атмосфері температура плюсова, а біля поверхні Землі — мінусова. Краплі потрапляють у шар холодного повітря нижче кілометра. Зовні обмерзають, перетворюються на льодяні кульки. Всередині залишається незамерзла вода. Вони розбиваються об холодну землю, гілки, лінії електропередач тощо. Із кульок витікає вода й одразу замерзає. На поверхнях утворюються льодяні кірки, ожеледь. Крига може наростати шаром у кількадесят сантиметрів.

Усередині льодяних кульок може й не бути води, краплі випадають упереміш, призводять до сильної ожеледі. Крижану кірку спричинює також дощ, який утворюється на висоті 2 кілометри за плюсової температури. При контакті з холодною землею краплі замерзають і утворюється ковзанка.

Один із найсильніших льодяних штормів був у канадському місті Квебек 1998 року. Тоді від криги завалило понад півсотню вишок високовольтних електропередач. Більш як мільйон людей сиділи без світла півтора місяця.

2005-го у Швейцарії від льодяного дощу і вітру швидкістю понад 100 км/год. на всіх поверхнях утворилася груба кірка. Через шторм в озері навіть замерзли хвилі.

СОНЦЕ ЗАТМАРИЛОСЯ

4 січня українці мали змогу спостерігати перше часткове сонячне затемнення. Загалом за затемненням мали змогу спостерігати мешканці Європи та Західної Росії. Дещо гірше астрономічне явище було видно на території Північної Африки, Середньої Азії та Сибіру. Максимальну фазу затемнення спостерігали на півночі Швеції. Там місяць закryw сонячний диск на 86 %. Усього протягом 2011 року відбудуться ще три часткові затемнення Сонця і два повні затемнення Місяця.

СИЛЬНІ ПОВЕНІ

У багатьох землях Німеччини танення снігів призвело до того, що від надлишку води ріки вийшли з берегів, затопивши населені пункти.

Синоптики кажуть, що високий рівень води в річках спричинений рекордно інтенсивними снігопадами в грудні, а також — стрімким потеплінням, унаслідок чого снігова маса почала швидко танути. Підтоплено до 30 селищ і містечок у виноробських районах на південь від міста Кобленц, які розташовані на берегах ріки Мозель.

Через сильні повені постраждала також значна частина Австралії. Повені, викликані проливними дощами, почалися в північно-східній частині Австралії ще наприкінці 2010 року. Понад два десятка міст затоплені або ізольовані від зовнішнього світу. Від повеней постраждало 200 тисяч людей.

Шановні читачі, спостерігаймо разом за погодою у 2011 році! Примхлива пані гримить громами, лякає блискавками, радіє сонцем, сльозиться дощами, кокетує веселками та злиться завірюхами — живе на повну! І ми разом з нею...

Що відбувається з погодою у світі, чи задумуємося над тим, як впливаємо на природу, чи розумні наші дії?

Долучайтеся до нас — якщо Ви знаєте народні прикмети, пов’язані з визначенням погоди на майбутнє, пам’ятаєте цікаві погодні явища з минулого, надсилайте свої матеріали до редакції “Слова Просвіти”.

Редактор “Погоди”
Наталія АНТОНЮК

“Екологи переконані, що потрібно охороняти лебедів, заборонити полювання на ближніх водоймах”.

ОБИТЕЛІ РАЙСЬКИХ ПТАХІВ ВРЯТОВАНО

Минулорічної червневої повені бурхливий Черемош прорвав дампу поблизу села Чорторія Кіцманського району і знищив озеро, де завжди зимують лебеді. Внаслідок повені Черемош цілком змив озеро, не залишивши у ньому й краплі води. Ситуацію погіршувало те, що річка, яка пройшла каскадом ставів, засипала товстим шаром гравію підземні джерела, завдяки яким лебедине озеро не замерзло навіть у люті морози. Про трагедію, яка спіткала обителів райських птахів, тоді писали всі місцеві видання.

Марія ВИШНЕВСЬКА,
м. Чернівці
(спеціально для “СП”)

— Попри недостатнє фінансування, за відновлення озера взялися одразу, — сказав начальник Дністровсько-Прутського басейнового управління водних ресурсів Ян Дзюба. — Напередодні зими лебедине озеро було цілком розчищене, Теплий ставок (саме так іноді називають озеро мешканці Чорторії) став удвічі більшим. До повені мав гектар, тепер — два. Працювали

навіть тоді, коли коштів надходило менше ніж належало. Бралися за діло, бо знали: у морози годі буде вгризтися у задубілий намул, а без Теплого ставка лебеді не виживуть. Встигли. Для запобігання затоплення Черемошем надалі, з боку ставів уже відбудували ділянку старої дамби, яку повністю реконструюють до весни. Озеро своєчасно наповнили водою, тому лебедям є де зимувати.

На початку осені, за словами мешканця села Чорторія Івана Доскалюка, який опікується ста-

вами, через тепло лебедів на озері було ще не густо. До десятка тих, які тут мешкають цілий рік, прилетіли ще стільки ж, хоча зазвичай на зиму до озера на батьківщину Івана Миколайчука злітається 100—120 лебедів-шипунів, адже вода тут тепла і взимку не замерзає. А причина відома: його живлять чотири підземні джерела, що мають плюсову температуру. Тому обирають птахи цю водойму для зимівлі.

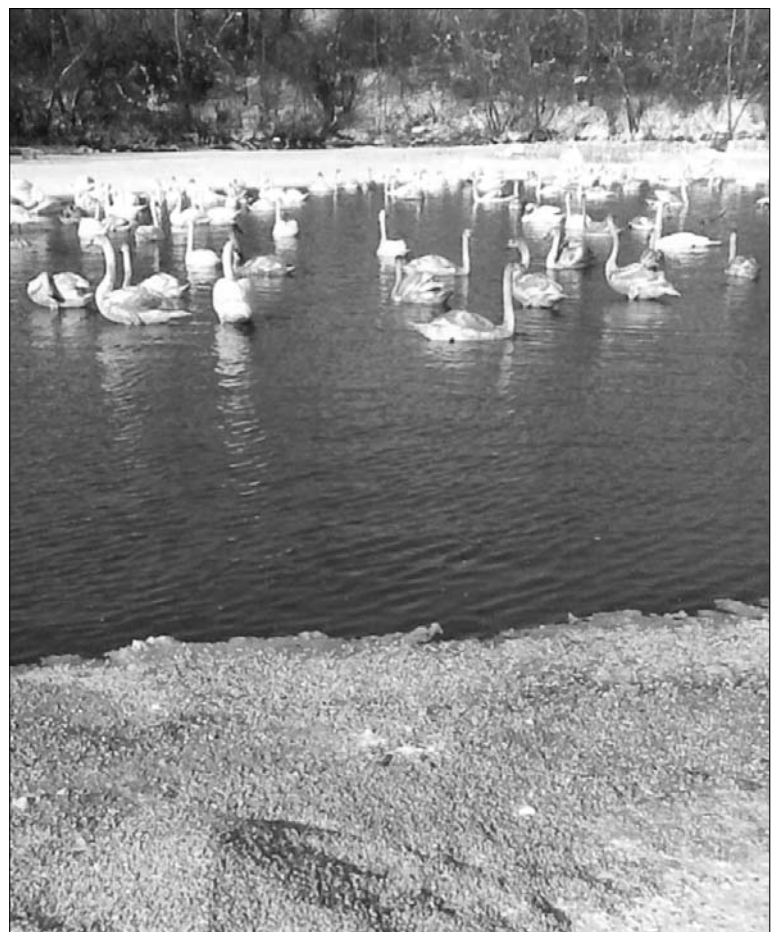
Після перших “розвідників” сюди періодично прилітають зграї казково красивих птахів. Переконавшись, що зможуть тут зимувати, знову стають на крило. Екологи зауважують, що спочатку лебедям боязко від побачених змін. До того ж, даремно шукають водорості — звичний природний корм, якого раніше тут було багато. Тому одним із головних завдань буковинців було якомога швидше організувати підгодівлю птахів. На заклик фахівців відгукнулися усі небайдужі, серед яких і чернівецькі школярі. Вони збирали корм і кошти на його придбання. Тим часом екологи переконані, що потрібно охороняти лебедів, заборонити полювання на ближніх водоймах. Варто також облагородити прилеглу до озера територію, облаштувати експозицію для відвідувачів. Віднині цими питаннями опікуватимуться Національний природний парк “Вижицький” і Брусницька сільська рада Кіцманського району, угоду про співпрацю вони вже підписали. Ось так завершилася ситуація, пов’язана з відродженням орнітологічного заказника “Чорторійський”.

Коментар

Володимир СОЛОДКИЙ — перший заступник начальника обласного управління охорони навколишнього природного середовища:

— Лебедине озеро — унікальний об’єкт у Західній Україні. Відновити його в стислі строки вдалося тому, що була підтримка крайової влади, Дністровсько-Прутського басейнового управління водних ресурсів, громадськості. До шляхетної справи до-

лучалися навіть підприємства, які не мають стосунку до орнітологічного заказника “Чорторійський”. Скажімо, “Кіцманський ліс АПК” виділив 15 кубів деревини. Безперечно, тепер не допустимо, аби лебеді потрапили в скруту. Повноцінному існуванню заказника сприятиме угода між Брусницькою сільрадою і Національним парком “Вижицький”. Зокрема оформляється заявка на виділення з фонду охорони природи 20 тисяч гривень на корми для птахів. Виникла також можливість відкрити екскурсійний маршрут, який почнеться в парку “Вижицький”, а далі проляже у Кіцманський район: у музей природи в Зеленеві, орнітологічний заказник “Чорторійський” і музей Івана Миколайчука.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

«ТИЖДЕНЬ ЮРІЯ ІЛЛЕНКА» У КАНЕВІ

Із 22 по 30 січня 2011 року в Канівському міському будинку культури (Черкаська область, м. Канів, вул. Кошового, 1) відбудеться кінофестиваль “Тиждень кіно Юрія Ілленка”.

Програма відкривається показом нової версії відомої стрічки “Молитва за гетьмана Мазепу”.

До складу ретроспективних показів також включено ще 7 фільмів Юрія Ілленка, які сам автор вважав найкращими.

Життя Юрія Ілленка було нерозривно пов’язане з Канівською землею — тут він зняв більшість своїх фільмів, тут, у селі Прохорівка, він провів багато років свого життя, і саме тут спочиває його прах.

Фільми Юрія Ілленка показали всьому світу красу Канівщини, у їх зйомках брали участь багато мешканців Канева й навколишніх сіл Ліпляви, Келеберди, Прохорівки, Сушків, Бучака, Пекарів тощо.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор Павло МОВЧАН

Головний редактор Любов ГОЛОТА
Редколегія Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора Петро АНТОНЕНКО 279-49-47, Євген БУКЕТ 279-39-55

Заступник головного редактора з виробничих питань Наталія СКРИННИК 278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури Леся КОВЕРЗНЕВА 279-49-47

Відділ просвітянської роботи Надія КИР’ЯН

Відділ літератури Марія КУЧЕРЕНКО 270-55-57

Відділ коректури Тетяна ЩЕРБАК Ольга МОШКОВСЬКА 278-63-69

Комп’ютерна верстка Ірина ШЕВЧУК, Олег БЕССЬКИЙ 278-63-69

Черговий редактор Уляна ВОЛКОВСЬКА

Кореспонденти Наталія АНТОНЮК, Уляна ВОЛКОВСЬКА

Бухгалтерія 279-41-46

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу. Зам. № 3301203
Наклад у січні — 20 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

